

Het ambtsbericht Rwanda

Waarom weer zo'n onjuiste voorstelling van zaken?

Joost Brouwer¹

Dit webartikel is Bijlage 4 bij, en een uitgebreide versie met veel meer details van, het tijdschriftartikel met dezelfde titel, NJB 2021/983, afl. 14, pp. 1075-1082, verschenen op 9 april 2021.

1. Inleiding

2. Het ambtsbericht Rwanda 2016

3. De verdere structuur van dit artikel

4. De misdaden van de huidige regeringspartij RPF: wel in oude ambtsberichten, niet in nieuwe

4.1 Wat er in de oude ambtsberichten stond

4.2 Ambtsberichten 2005-2016: het verleden van de RPF geleidelijk weggelaten

5. Mensenrechtensituatie: score 0.0 op de 100 voor Rwanda en andere 'gemiste' informatie

5.1 De misleidende eerste paragraaf van het ambtsbericht

5.2 'Vertrouwelijke bronnen' verder weersproken door weggelaten informatie

5.3 Samengevat

6. Eerlijkheid van, en politieke invloed op, de rechtspraak

6.1 De relevante paragrafen van het ambtsbericht

6.2 Elders in het ambtsbericht ook weerlegging eerlijkheid rechtspraak Rwanda

6.3 Genegeerde informatie over de rechtsgang in Rwanda uit de bronnen voor het ambtsbericht

6.4 Samengevat

7. Vertrouwelijke bronnen niet te vertrouwen

8. Volgens Rwanda's Gacaca-wetten van 2000 en 2004 zijn nieuwe genocide-gerelateerde beschuldigingen onbetrouwbaar

9. Wat zeggen betrouwbare bronnen anno 2020 over mensenrechten in Rwanda

9.1 Algemeen

9.2 Bevooroordeelde rechtsgang

9.3 Staatsgeweld

9.4 Dwarsbomen onafhankelijk onderzoek

9.5 Beperkingen vrijheid van meningsuiting, beïnvloeding ngo's met name m.b.t. mensenrechten

9.6 Samengevat

10. Misstanden in het proces van de door Nederland uitgeleverde Jean-Baptiste Mugimba

10.1 Achtergrond Jean-Baptiste Mugimba

10.2 Bewijzen en aanwijzingen bevooroordeeldheid Rwandese rechters en OM

10.3 Inbreuk op het recht op een vonnis binnen een redelijke termijn

10.4 Blijken van publicitair belang van Rwandese overheid bij het proces tegen Mugimba

10.5 Gebrekkige medische zorg van de Rwandese overheid aan Mugimba

10.6 Kennelijk onwelgevallig monitoringrapport niet openbaar gemaakt

10.7 Het monitoringssysteem helpt niet het recht op een eerlijk proces te waarborgen

10.8 Samengevat

11. Samenvatting en conclusies

---

¹ Dr. ir. J. Brouwer houdt zich sinds 1990 beroepsmatig bezig met Afrika. Sinds 2006 analyseert hij dossiers en bijbehorende ambtsberichten van asielzoekers die in Nederland ten onrechte beschuldigd worden van misdaden tegen de menselijkheid. Zijn tweedelige analyse van het KhAD-WAD ambtsbericht van 2000 en de politiek daar omheen is ook in het NJB gepubliceerd, zie de volgende twee voetnoten. Hij betuigt zijn dank aan allen die hem in praktische en/of morele zin gesteund hebben bij de analyse van deze dossiers en ambtsberichten.

11.1 Algemeen

11.2 Misleiding en missende informatie in het ambtsbericht 2016

11.3 De mensenrechtensituatie in Rwanda in 2020

11.4 Geen eerlijk proces tegen door Nederland uitgeleverde Mugimba

11.5 Conclusies

1. Inleiding

In het NJB van 20 april 2018 en het NJB van 1 mei 2020 is onderbouwd dat het KhAD-WAD ambtsbericht van 29 februari 2000 onjuist en onbetrouwbaar is.² Dat onder andere de Unit 1F³ van de Immigratie- en Naturalisatiedienst IND, de belangrijkste gebruiker van ambtsberichten,⁴ dat onjuist zijn van het KhAD-WAD ambtsbericht nog steeds niet heeft toegegeven, geeft te denken, hoe goed de verdere bedoelingen van de Unit 1F ook zijn.

Een ander ambtsbericht dat door de Unit 1F en door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gebruikt wordt om vermeende misdadigers tegen de menselijkheid aan te pakken, is het thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda van 18 augustus 2016.⁵ In de Terms of Reference (ToR) voor dit ambtsbericht wordt Buitenlandse Zaken gevraagd om relevante actuele informatie in verband met ‘*besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Rwandese asielzoekers, met name personen die (mogelijk) misdrijven hebben gepleegd tijdens de genocide van 1994*’.⁶ In dit artikel wordt dat ambtsbericht Rwanda 2016 tegen het licht gehouden en vergeleken met:

- eerdere ambtsberichten;
- wat er nog meer staat in de bronnen die voor het ambtsbericht geraadpleegd zijn;
- wat er staat in andere rapporten van organisaties die door de Ministeries van Justitie en Veiligheid en van Buitenlandse Zaken als betrouwbaar gezien worden: het US Department of State, UK Home Office, diverse EU organisaties (EASO, EU Progress Reports), de UNHCR en andere VN-organisaties, Freedom House, Amnesty International en Human Rights Watch;⁷

---

² Brouwer, J. & P. Bogaers, ‘Waarom het KhAD-WAD ambtsbericht van 29 februari 2000 onjuist en onbetrouwbaar is’, *NJB* 2018/750, afl. 16, p. 1104-1111. <https://www.njb.nl/blog/waarom-het-khad-wad-ambtsbericht-van-29-februari.28577.lynkx..> Brouwer, J., ‘Het KhAD-WAD ambtsbericht - deel 2. De politiek gaat door met de rechtsstaat geweld aan te doen waar het dit ambtsbericht betreft’, *NJB* 2020/1052, afl. 17, p.1232-1238, <https://njb.nl/blogs/het-khad-wad-ambtsbericht-deel-2/>. (links geopend 31 maart 2021)

³ Personen die ervan verdacht worden dat zij zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid, kunnen op grond van artikel 1F Vluchtelingenverdrag uitgesloten worden van bescherming van dat verdrag. De unit 1F van de IND onderzoekt of artikel 1F aan een individuele asielzoeker kan worden tegengeworpen.

⁴ Ambtsberichten zijn rapporten van de minister van Buitenlandse Zaken met informatie over de situatie in landen van herkomst van asielzoekers en worden door de IND gebruikt om te beoordelen of in een individueel geval sprake is van vluchtelingenschap.

⁵ Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021)

⁶ Terms of Reference voor het thematisch ambtsbericht Rwanda van 18 augustus 2016. 29 mei 2015. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag. Eerste alinea. **Bijlage 1**. Opvallend is dat deze ToR, evenals de oudere ambtsberichten wel gevonden worden als men zoekt op ‘ambtsbericht Rwanda’ op <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/> maar dat de daar gegeven links onder deze documenten vrijwel steeds leidt tot de mededeling ‘De pagina die u heeft opgevraagd is niet gevonden’.

⁷ Rapporten van de meeste van deze organisaties zijn door Buitenlandse Zaken geraadpleegd voor het ambtsbericht Rwanda 2016. Daarnaast heeft de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid op 8

- wat er staat in andere betrouwbare en actuele bronnen;
- en met wat er volgens de monitoringrapporten allemaal is misgegaan in het proces in Rwanda tegen Jean-Baptiste Mugimba, die op 12 november 2016, drie maanden na publicatie van het ambtsbericht, door Nederland is uitgeleverd, samen met Jean-Claude Iyamuremye.

Waar verwezen wordt naar Buitenlandse Zaken of Justitie en Veiligheid gaat het om de Nederlandse ministeries. Waar het gaat om het Rwandese ministerie van Justitie wordt dat er expliciet bij gezegd.

2. Het ambtsbericht Rwanda 2016 heel in het kort: geen conclusies, dus geen deskundigenadvies

Volgens vaste jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State mogen ambtsberichten gezien worden als deskundigenadviezen waarop de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid zich mag verlaten bij het uitoefenen van zijn taken. Dit op voorwaarde dat die ambtsberichten onpartijdig, objectief en inzichtelijk zijn. En tenzij concrete aanknopingspunten bestaan voor twijfel aan de juistheid of volledigheid van het ambtsbericht.⁸

Om een deskundigenadvies te zijn moeten in een ambtsbericht natuurlijk wel één of meer adviezen gegeven worden. Of anders moeten één of meer conclusies getrokken worden die als advies aan de staatssecretaris beschouwd kunnen worden. In het ambtsbericht 2016 toetste Buitenlandse Zaken de situatie destijds in Rwanda niet aan de vereisten van de relevante internationale verdragen CAT, IVBPR en EVRM.⁹ Er staan geen adviezen in het ambtsbericht, geen als zodanig aangeduide conclusies, zelfs geen duidelijke samenvattingen. Een ambtsbericht zonder conclusies, adviezen en samenvattingen is niet meer dan een compilatie van informatie met de impliciete boodschap 'dit is wat wij naar voren willen brengen, oordeelt u zelf maar'.

Er moet dan ook geconcludeerd worden dat het ambtsbericht 2016 geen deskundigenadvies is. Het is, zoals gezegd, een compilatie van informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen zonder duidelijke conclusies. Een compilatie bovendien met essentiële tekortkomingen, zoals in dit artikel wordt aangetoond. Daarnaast is het ambtsbericht 2016 intussen al meer dan vier jaar oud.

Overigens heeft Justitie en Veiligheid in de ToR voor het ambtsbericht Rwanda 2016 vooral om informatie en maar zeer ten dele om conclusies gevraagd. En helemaal niet om toetsing aan CAT, IVBPR en EVRM.¹⁰ In vijf of zes van de vragen (1.4, 1.5, 2.7, 2.8, 2.11 en eventueel 2.4) wordt mogelijk gevraagd om een interpretatie of waardeoordeel, 'Hoe is de situatie t.a.v. ...'. Maar die formulering kan ook geïnterpreteerd worden als een vraag naar een beschrijving i.p.v. naar een oordeel. Alleen t.a.v. de volgende vier onderwerpen is expliciet om een (waarde)oordeel gevraagd: de

- 2.1 '*... In hoeverre is er momenteel sprake van een eerlijke rechtsgang?*'
- 2.5 '*Hoe groot is momenteel de invloed van de politiek op de rechtsgang?*'
- 2.6 '*... kan de advocatuur zonder tegenwerking van de Rwandese autoriteiten juridische bijstand verlenen aan mensen die zijn veroordeeld c.q. worden verdacht vanwege een rol in de genocide?*'
- 2.9 '*... In hoeverre worden gebeurtenissen uit het verleden en politiek gemotiveerde beschuldigingen (waaronder bijvoorbeeld divisionisme) al dan niet terecht gebruikt tegen de oppositie en ingebracht in de rechtsgang?*'

---

juli 2019 tegenover de ACVZ (Bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 19637, nr. 2521, p.1 alinea 3) en op 6 december 2019 tegenover de Kamer (*Kamerstukken II* 2019/20, 19637, nr. 2566, p. 2 alinea 4 - p. 3 alinea 1) de betrouwbaarheid van de rapporten van deze organisaties genoemd voor gebruik bij de uitvoering van het asielbeleid door de IND.

⁸ ABRvS, 12 oktober 2001, ECLI:NL:RVS:2001:AD5964, paragraaf 2.3.4.

⁹ Convention Against Torture, Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

¹⁰ Terms of Reference voor het thematisch ambtsbericht Rwanda van 18 augustus 2016. 29 mei 2015. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag. Eerste alinea. Bijlage 1. Zie ook noot 6.

Maar ook ten aanzien van die vragen heeft Buitenlandse Zaken in het ambtsbericht geen conclusies getrokken of adviezen gegeven.

Er is dus in de ToR niet gevraagd of de situatie in Rwanda voldoet aan wat geëist wordt door de relevante artikelen van de genoemde relevante verdragen. Ook heeft de toenmalige staatssecretaris niet gevraagd om een overzicht en beoordeling van de mensenrechtengeschiedenis van het regime van Rwanda in 2015-2016. Dat was wel logisch geweest omdat overtredingen van mensenrechten immers vaak geen geïsoleerde incidenten zijn maar onderdeel van een langer lopend en breder proces met allerlei dwarsverbanden.

Het lijkt erop dat de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie en diens ambtenaren, zonder terug te hoeven kijken naar het verleden, zelf wilden beoordelen of de situatie in Rwanda terugsturen en/of uitleveren van Rwandezen toestond. Waarom? Buitenlandse Zaken is en was toch beter gepositioneerd om, met inachtneming van de recente geschiedenis van Rwanda, te oordelen over kansen op mensenrechtenschendingen bij uitzetting naar, of uitlevering aan, Rwanda. Beter gepositioneerd ook dan vrijwel alle Nederlanders, die behalve iets over de genocide meestal weinig weten van de geschiedenis van Rwanda sinds 1990 en van de huidige situatie daar.

3. De verdere structuur van dit artikel

Een ambtsbericht van 60 bladzijden zonder duidelijke conclusies, zonder samenvatting, en met informatie over een bepaald aspect die soms verspreid staat over verschillende paragrafen, hoe houdt je dat gericht tegen het licht? Alle informatie herordenen en vervolgens becommentariëren zou te veel ruimte vragen. Bovendien is het ambtsbericht intussen al ruim vier jaar oud. Om een en ander enigszins overzichtelijk te houden is er voor gekozen de volgende aspecten aan een nader onderzoek te onderwerpen:

Par. 4. de verontrustende geschiedenis van het huidige RPF-regime en hoe die verdween uit opeenvolgende ambtsberichten

Par. 5. de misleidende voorstelling van de algemene mensenrechtensituatie in Rwanda in 2015-2016

Par. 6. hoe het ambtsbericht 2016 ook misleidend is over de eerlijkheid van, en de politieke invloed op, de rechtsgang in Rwanda

Par. 7. de onbetrouwbaarheid van beweringen van de vertrouwelijke bronnen van het ambtsbericht

Par. 8. hoe nieuwe beschuldigingen van genocide niet stroken met de Rwandese Gacaca-wetten van 2000 en 2004

Par. 9. wat gerespecteerde bronnen anno 2020 zeggen over mensenrechten in Rwanda

Par. 10. de serieuze misstanden in het proces tegen de door Nederland uitgeleverde Mugimba

Par. 11. algemene samenvatting en conclusies

4. De misdaden van de huidige regeringspartij RPF: wel in oude ambtsberichten, niet in nieuwe

4.1 Wat er in de oude ambtsberichten stond

In het ambtsbericht van augustus 2016 is de recente geschiedenis van Rwanda in de inleiding op p. 5 in één zin samengevat: "Tijdens de genocide in Rwanda, die op de avond van 6 april 1994 begon, werden in ongeveer honderd dagen 800.000 Tutsi's en gematigde Hutu's door extremistische Hutu's op systematische wijze omgebracht."¹¹ Daarna wordt overgegaan op wat er in het voorafgaande ambtsbericht van 28 november 2011 stond over mensenrechten, (vermeende) tegenstanders van het regime, de rechtsgang in Rwanda, enz.. Daarmee wordt de indruk gewekt dat het enige belangrijke en voor genocide-rechtspleging relevante feit in de recente geschiedenis van

---

¹¹ Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. p.5, alinea 1.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021)

Rwanda die genocide is, begaan door (extremistische) Hutu's. En dat de huidige regeringspartij RPF, het Rwanda Patriotic Front, in o.a. de jaren '90 alleen maar aan de goede kant heeft gestaan. Dit staat in duidelijk contrast met wat er in eerdere ambtsberichten (2000, 2001, 2002 en 2003) over de RPF is vermeld.¹² In die ambtsberichten 2000-2003 staat o.a. het volgende. Voor letterlijke citaten, inclusief pagina- en alineaverwijzingen, zie bijlage 5.¹³

De huidige regeringspartij RPF is in [oktober] 1990 vanuit Uganda Noord-Rwanda binnen gevallen. Kort daarna werd de huidige president Kagame, tot dan hoofd van de inlichtingendienst, de militaire leider van de RPF.

In 1993 was de RPF de hoofdstad Kigali tot op 70 km genaderd, na duizenden slachtoffers aan beide zijden en met honderdduizenden Hutu gevlucht naar regeringsgebied. Na de moord op Hutu president Habyarimana op 6 april 1994 begon de genocide die aan naar schatting 800.000 personen het leven kostte, waaronder 500.000 Tutsi en 200.000 gematigde Hutu. [In deze schattingen uit het ambtsbericht van 2000 is zit een gat van 100.000 doden.] De RPF hervatte op 6-7 april 1994 zijn offensief en voerde in zijn opmars wraakacties uit tegen Hutu burgers. Na de de machtsovername door de RPF op 19 juli 1994 vermoorde soldaten van de RPF op grote schaal ongewapende burgers. Die burgers werden kennelijk niet verdacht van deelname aan de genocide maar werden in vluchtelingenkampen geselecteerd omdat zij gelieerd waren aan politieke partijen anders dan het RPF, of omdat zij in de toekomst politieke leiders zouden kunnen worden. Er werd gesproken van 30.000 door de RPF vermoorde potentiële politieke tegenstanders.

Bij de zeer gewelddadige ontruiming door RPF troepen van het Kibeho kamp voor intern ontheemden in Zuid-Rwanda in april 1995 verloren duizenden ontheemden het leven. Bij de keiharde onderdrukking van een opstand van Hutu militieën in NW Rwanda begin 1997 doodden troepen van de RPF tienduizenden ongewapende burgers, net als in de 'eerste rebellie' in de DR Congo [tegen de Congolese overheidstroepen]. In totaal verloren in 1997 in NW Rwanda naar schatting 150.000 mensen het leven, ook door uithongering en ziektes. Ook bij de 'tweede rebellie' in de DR Congo waren troepen van de RPF verantwoordelijk voor de dood van vele ongewapende burgers. In eerste instantie zouden de RPF gewelddadigheden niet hebben samengehangen met de winning [en de winst] van de zeer waardevolle delfstoffen in het oost van de DRC, later wel. [Zo is volgens Kisangani Emizet de RPF alleen al in 1996-1997 met zijn bondgenoten verantwoordelijk geweest voor de moord op meer dan 230.000 Hutu vluchtelingen in de DR Congo.¹⁴ En in totaal is de RPF volgens de VN verantwoordelijk voor 6 miljoen doden in Rwanda en de Congo, aldus de Amerikaanse professor Susan Thomson.¹⁵]

In augustus 1995 nam Hutu premier Twagiramungu ontslag, na conflicten met de [RPF] overheid over het delen van de macht en het geweld bij het aanpakken van het ontheemden-probleem. Drie ander Hutu ministers en één Tutsi minister werden ontslagen. Vervolgens

---

¹² Algemeen ambtsbericht Rwanda. 1 juni 2000. Bijlage bij *Kamerstukken II* 2000/01, 19637, nr. 565. Ter inzage gelegd bij de afdeling Parlementaire Documentatie. [Bijlage 2a](#). Ambtsbericht Rwanda. Situatie in verband met asielbeleid. 13 december 2001. [Bijlage 2b](#). Algemeen ambtsbericht Rwanda. 1 november 2002. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. [Bijlage 2c](#). Algemeen ambtsbericht Rwanda. 22 december 2003. [Bijlage 2d](#).

¹³ Uittreksel uit het ambtsbericht van 2000 m.b.t. het gedrag van de huidige regeringspartij RPF in de periode 1990-2000, met aanvullingen uit de ambtsberichten van 2001, 2002 en 2003. [Bijlage 3](#).

¹⁴ K.N.F. Emizet, 'The Massacre of Refugees in Congo: A Case of UN Peacekeeping Failure and International Law', *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 38 (02), pp. 163-202. June 2000. <https://www.jstor.org/stable/161648> (link geopend 31 maart 2021)

¹⁵ Susan Thomson in 2014. Op dat moment assistant professor vredes- en conflictstudies aan Colgate University, USA. Werkte eerder als 24-jarige voor de VN met standplaats Kigali toen op 6 april 1994 het presidentiële vliegtuig werd neergeschoten. <https://www.youtube.com/watch?v=CBEUZXVJG8U>, vanaf 34:35. (link geopend 31 maart 2021)

kwam de macht steeds meer in handen van uit Uganda afkomstige, Engels-sprekende Tutsi. Tutsi die de genocide hadden overleefd, Frans-sprekend dus, werden gemarginaliseerd, Hutu nog meer. Elke aanval op de gesloten gelederen van de machtselite, en poging tot inperking van hun macht, werd door de regering geconstrueerd als een aanval op Tutsi. Dit is de wijze waarop de regering ethniciteit gebruikte als machtsmiddel.

De RPF regering weigerde ten enenmale mee te werken aan onderzoek naar, en berechting van, mensenrechtenschendingen door de RPA [de militaire tak van de RPF] in 1994. Het was zeer moeilijk getuigen te vinden die tegen het RPA durfden getuigen. De eenheid van het ICTR die onderzoek deed naar misdaden door de RPA is uit veiligheidsoverwegingen verhuisd naar het buitenland.

Problemen met de autoriteiten konden zich uiten in valse beschuldigingen van (aanzetten tot) genocide, 'divisionisme', corruptie of monarchisme, maar ook in arrestatie en zelfs verdwijning of moord. De slachtoffers van dergelijke beschuldigingen kunnen politieke tegenstanders zijn, maar ook rijke burgers, op wiens bezittingen men het voorzien heeft. De beschuldigingen leiden vaak onmiddellijk tot detentie, terwijl onderzoek naar de beschuldigingen enorme vertragingen kan oplopen.

De president van het Hof van Cassatie en de leden van het Hooggerechtshof werden in 1999 geschorst door de overheid.

De belangrijkste donoren, de landen van de EU, waren terughoudend in het leveren van kritiek op de mensenrechtensituatie in Rwanda en in het oosten van de DR Congo.

4.2 Ambtsberichten 2005-2016: het verleden van de RPF geleidelijk weggelaten

Stukje bij beetje echter werd na 2003 bovenstaande geschiedenis van de RPF weggelaten. In het eerstvolgende ambtsbericht na 2003, dat van mei 2005, begint paragraaf 2.3 over de geschiedenis met "In deze paragraaf wordt een beknopt overzicht gegeven van de recente geschiedenis van Rwanda. Voor een meer gedetailleerd overzicht wordt verwezen naar de ambtsberichten van oktober 2002 en december 2003."¹⁶ Daarop volgt wel een beschrijving van de genocide van 1994 maar geen woord over het bezetten van Noord Rwanda door de RPF vanuit Uganda vanaf oktober 1990, of over de tienduizenden moorden door de RPF tijdens en vlak na de genocide. Wel dat de opstand in NW Rwanda begin 1997 door de RPF regering keihard aangepakt werd, maar aantallen slachtoffers werden daarbij niet genoemd. Niets over de zeer gewelddadige ontruiming van het Kibeho-kamp in Zuid-Rwanda in april 1995, of over de vele tienduizenden doden in DR Congo door de RPF. Ook niets over het verdwijnen van Hutu ministers uit de regering en het concentreren van de macht in de handen van Engels-sprekende Tutsi die vóór 1994 in de vluchtelingenkampen in Uganda hadden gewoond.

In het ambtsbericht over Rwanda van 2006 is de berichtgeving over de geschiedenis grotendeels als in het ambtsbericht van 2005, alleen werd deze keer voor een gedetailleerd overzicht van de vroegere geschiedenis van Rwanda verwezen naar de ambtsberichten over Rwanda van december 2003 en mei 2005.¹⁷ Wel werd opgemerkt dat het Gacaca-proces met lokale rechtbanken eenzijdig was omdat misdaden gepleegd door de RPF en wraakacties tegen genocideplegers niet ter sprake zouden komen.

---

¹⁶ Algemeen ambtsbericht Rwanda. 27 mei 2005. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. p.10, paragraaf 2.3. Kon op 11 mei 2020 en 20 maart 2021 niet meer gevonden worden op het internet.

¹⁷ Algemeen ambtsbericht Rwanda 5 juli 2006. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. p.11, paragraaf 2.3, Beschikbaar via <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>, zoek op 'ambtsbericht Rwanda' in grijze kolom links. (linkt geopend op 31 maart 2021)

Let wel: in tegenstelling tot in eerdere ambtsberichten werd er in het ambtsbericht Rwanda 2006 en daarna niet meer gesproken over (jarenlange) planning van de genocide, een planning waarvoor volgens het ICTR ook geen bewijs is.¹⁸

In het ambtsbericht over Rwanda van 2007 werd over de geschiedenis van Rwanda hetzelfde gezegd als in het ambtsbericht van 2006, alleen deze keer met verwijzing voor meer details naar de ambtsberichten van 2002 en 2003.¹⁹ Slechts de keiharde aanpak door het Rwandese regeringsleger van de rebellie in NW Rwanda in 1997 werd in één regel genoemd, wederom zonder daarbij aantallen slachtoffers (150.000 doden) te vermelden. In het ambtsbericht over Rwanda van 2008 werd weer een stapje verder gegaan. Voor details van de geschiedenis van Rwanda is alleen nog verwezen naar 'eerder verschenen algemene ambtsberichten over Rwanda'.²⁰

In het thematisch ambtsbericht van 2011 m.b.t. genociderechtspraak in Rwanda is voor de geschiedenis van Rwanda niet eens meer verwezen naar eerdere ambtsberichten.²¹ Geen inleidende paragraaf meer voor paragraaf 2.3 'Recente geschiedenis' (p.7). Meteen: "*2.3.1 Genocide Tijdens de genocide, die op de avond van 6 april 1994 begon (direct na de nooit opgehelderde moord op Hutu-president Juvénal Habyarimana), werden in ongeveer honderd dagen 800.000 Tutsi en gematigde Hutu door extremistische Hutu op systematische wijze omgebracht.*" En dat is het. Geen woord meer over o.a. de honderdduizenden, zo niet miljoenen, doden, over de uitschakeling van echte en potentiële politieke tegenstanders, en over het naar de hand zetten van de rechterlijke macht, waarvoor de RPF verantwoordelijk wordt gehouden in de ambtsberichten 2000-2003. En zelfs geen verwijzing meer naar die eerdere ambtsberichten waarin die honderdduizenden RPF slachtoffers wel staan vermeld.

In het ambtsbericht van 2016 is zoals gezegd dit voorbeeld van 2011 gekopieerd.

Zo is dus in de Nederlandse ambtsberichten het verleden van de RPF opgeschoond. Waarom? Het was allemaal ook in 2016 nog relevant.

5. Mensenrechtensituatie: score 0.0 op de 100 voor Rwanda en andere 'gemiste' informatie

Over de misleidende toonzetting aan het begin van het ambtsbericht (5.1), andere uit het ambtsbericht weggelaten informatie (5.2), en een samenvatting (5.3).

5.1 De misleidende eerste paragraaf van het ambtsbericht

Wat er in de tussenliggende ambtsberichten over Rwanda, van 2005 t/m 2011, verder over het RPF-regime geschreven is, wordt hier vanwege ruimtegebrek buiten beschouwing gelaten. Er wordt alleen opgemerkt dat in alle ambtsberichten over Rwanda na 2003 tientallen bladzijden vol staan met voorbeelden van mensenrechtenschendingen in de periode sinds het voorgaande ambtsbericht. Ook een veeg teken.

---

¹⁸ Erlinder, P. 2009. Eindnoot 29, over de Military-1 uitspraak van het International Criminal Tribunal voor Rwanda. <http://www.globalresearch.ca/the-rwanda-war-crimes-coverup/15037> (link geopend 31 maart 2021) Peter Erlinder was advocaat voor de verdediging bij het ICTR en advocaat van Victoire Ingabire.

¹⁹ Algemeen ambtsbericht Rwanda 23 mei 2007. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. Beschikbaar via <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>, zoek op 'ambtsbericht Rwanda' in grijze kolom links. p.9, paragraaf 2.3.

²⁰ Algemeen ambtsbericht Rwanda 2 juni 2008. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. Beschikbaar via <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>, zoek op 'ambtsbericht Rwanda' in grijze kolom links. p.8, paragraaf 2.3.

²¹ Thematisch ambtsbericht Rwanda 28 november 2011. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. Beschikbaar via <https://rijksoverheid.archiefweb.eu/#archive>, zoek op 'ambtsbericht Rwanda' in grijze kolom links.

We gaan door met het meest recente ambtsbericht over Rwanda, van 16 augustus 2016, over mensenrechten en justitie. Na de inleiding begint het ambtsbericht als volgt.²²

1 Mensenrechten 1.1 Algemene mensenrechtensituatie In het algemeen is sprake van een lichte verbetering in de mensenrechtensituatie ten opzichte van de situatie in 2011.¹ Volgens de *Ibrahim Index of African Governance* (IIAG) is Rwanda één van de zes landen in Afrika die in de periode 2011-2014 vooruitgang hebben geboekt op het gebied van onder meer veiligheid en rechtsstaat en burgerparticipatie en mensenrechten.² ...

Op de allerlaatste zin na -waar we nog op terug komen- gaat de rest van de alinea over veiligheid 'op straat', landbouwproductie en gezondheidszorg: dat zijn ook belangrijke onderwerpen maar hier niet relevant. Voetnoot 1 noemt 'Vertrouwelijke bronnen' als oorsprong. Dat mag opvallend heten voor zo'n algemene uitspraak als 'In het algemeen is sprake van een lichte verbetering in de mensenrechtensituatie'. Dat er kennelijk geen gezaghebbende ondersteuning is voor deze bewering geeft te denken, maar voor de lezer met weinig tijd, die de voetnoten niet leest, komt de bewering geruststellend over.

Veel erger nog is wat er gebeurd is met de in voetnoot 2 genoemde bron, de Ibrahim Index of African Governance 2015. Ook deze bewering, dat Rwanda als één van de weinige landen in Afrika vooruitgang geboekt had op het gebied van onder meer veiligheid en rechtsstaat en burgerparticipatie en mensenrechten, ziet er geruststellend uit. Met de datum van 5 oktober 2015 erbij lijkt het erop dat alleen naar het persbericht van de Mo Ibrahim Foundation van die datum is gekeken.²³ Maar zoals onderaan dat persbericht staat "The 2015 IIAG combines 93 indicators from 33 independent African and global data institutions ". En inspectie van die 93 indicatoren in het IIAG Country Insight voor Rwanda laat iets heel anders zien.²⁴ Zo scoorde Rwanda volgens de IIAG 2015 op het gebied van mensenrechten in enge zin van 2000-2008 elk jaar 25, in 2009 6.3 en van 2000-2014 elk jaar 0.0 op de 100, met 100 als best mogelijke score.²⁵

Deze IIAG is duidelijk een betrouwbare bron, anders had Buitenlandse Zaken er niet naar verwezen. Een score van nul punt nul op de 100 in de IIAG voor Rwanda voor mensenrechten in enge zin, dat is toch wat anders dan de in de eerste zin van het ambtsbericht genoemde vertrouwelijke bronnen gezegd zouden hebben over 'een lichte verbetering in de mensenrechtensituatie ten opzichte van de situatie in 2011'. En het is ook duidelijk anders dan de in de volgende zin van het ambtsbericht genoemde geruststellende 'vooruitgang ... op het gebied van onder meer .. burgerparticipatie en mensenrechten', met verwijzing naar de IIAG zelf. Terwijl de score voor de algemene situatie m.b.t. mensenrechten in enge zin toch uitermate belangrijk is voor het beoordelen of iemand kan worden teruggestuurd naar Rwanda zonder gevaar van inbreuk op bijv. art. 2 en 3 EVRM, het recht op leven en het verbod van foltering. De in het ambtsbericht genoemde vooruitgang op het gebied van burgerparticipatie en mensenrechten was *gemiddelde* vooruitgang over 17 factoren waarvan er 7 gender gerelateerd waren, Het waren vooral die 7 factoren die voor de in het ambtsbericht genoemde vooruitgang zorgden. Vooruitgang op het gebied van mensenrechten in enge zin van 0.0 naar 1.0 op de 100 had ook nog vooruitgang

---

²² Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. p.6 alinea 1.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021)

²³ Voetnoot 2 in ambtsbericht Rwanda 2016: IIAG, Governance progress in Africa stalling, reports Mo Ibrahim Foundation, 5 oktober 2015. Zoekend op het internet komt dan boven <http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02185642/2015-press-release.pdf> (link geopend op 31 maart 2021)

²⁴ Ibrahim Index of African Governance 2015. Country Insights. Rwanda. http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02201434/39_Rwanda.pdf (link geopend op 31 maart 2021)

²⁵ Ibid., p.8, oranje onderverdeling Participation and Human Rights, tweede onderdeel Rights, vijfde regel Human Rights

genoemd kunnen worden, maar zelfs die verwaarloosbare vooruitgang werd niet gezien door de Ibrahim Foundation en diens bronnen. Op andere scores voor Rwanda in de IIAG wordt nog teruggekomen.

5.2 'Vertrouwelijke bronnen' verder weersproken door weggelaten informatie

In de allerlaatste zin van die zelfde eerste alinea van het ambtsbericht Rwanda 2016 wordt voor 'geen ernstige mensenrechtenschendingen in Rwanda in 2015' naar een vertrouwelijke bron verwezen.²⁶ Ook dit klinkt geruststellend en is afkomstig van een vertrouwelijke bron. De daaropvolgende alinea van het ambtsbericht begint als volgt:²⁷

"Belangrijkste mensenrechtenproblemen in verslagperiode waren lastig vallen, arresteren en mishandelen van journalisten, politieke tegenstanders en mensenrechtenverdedigers.⁷

Voetnoot 7 van het ambtsbericht noemt als bronnen Dept of State 2013, 2014 en 2016, over 2012, 2013 en 2015. Of de genoemde mensenrechtenproblemen ernstig waren of niet laten we even in het midden. Maar 'belangrijkste problemen' is niet het zelfde als 'ernstigste problemen'. Als US Dept of State (2016), over het jaar 2015 in Rwanda, erop na geslagen wordt blijkt, na een tussenzin over het gebrek aan democratie in Rwanda, de Executive Summary als volgt verder te gaan:

"Andere belangrijke mensenrechtenproblemen waren o.a. willekeurige of onrechtmatige liquidaties; marteling en zware omstandigheden in gevangnissen en detentiecentra; willekeurige arrestatie; vóórtdurende voorlopige hechtenis; beperking door de overheid van privacyrechten en vrijheid van meningsuiting, vergadering en vereniging; lastig vallen van en beperkingen voor sommige plaatselijke en internationale NGO's, met name organisaties die toezicht hielden op en rapporteerden over mensenrechten en vrijheid van de media; ... "

²⁸

Dat in elk geval een deel van die andere door het US Department of State genoemde mensenrechtenproblemen in Rwanda in 2015 wel degelijk ernstig zijn, zal door weinigen ontkend worden. Een beetje verstoep in voetnoot 8 staat bovendien:

In de visie van president Kagame is vrijheid van meningsuiting niet simpelweg een mensenrecht, maar ook een gevaarlijk instrument van manipulatie. Wie niet meegaat in zijn [president Kagame's] gedachtegang wordt aangemerkt als verrader -of erger. Vertrouwelijke bron. US Dept of State 2015.

En in voetnoot 45 staat dat Rwanda, volgens een vertrouwelijke bron, voor de periode tot 2020 75 aanbevelingen van de VN Mensenrechtencommissie had verworpen en er 103 nog in beraad hield. De 50 aanbevelingen die het wel had aangenomen zijn waarschijnlijk niet de meest-ingrijpende geweest. Waarom staat dat allemaal niet in de hoofdtekst?

Ook andere voor het ambtsbericht gebruikte bronnen laten geen misverstand bestaan over de mensenrechtensituatie in Rwanda tijdens het samenstellen van het ambtsbericht maar worden op dat punt niet in het ambtsbericht geciteerd. In Freedom House (2015)²⁹ scoort Rwanda maar 2 op een maximum score van 12 voor (het democratisch gehalte van) het verkiezingsproces; 2 op de 16 voor politieke keuzemogelijkheden; 4 op de 16 voor vrijheid van meningsuiting en geloof; 2 op de 12 voor het recht van vereniging; 3 op de 16 voor de rechtsstaat (met o.a. 'een rechterlijke macht die door de machthebbers beïnvloed wordt'). Allemaal zwaar onvoldoende. Aanvullende cijfers voor

---

²⁶ Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag. p.6 alinea 1.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021)

²⁷ Ibid. p.6 alinea 2.

²⁸ US Dept of State, 2015 Country Reports on Human Rights Practices - Rwanda, 13 April 2016. Alinea 3. <https://www.refworld.org/docid/5716121915.html> (link geopend 31 maart 2021)

²⁹ Freedom House. Freedom in the World 2015 - Rwanda, 2 June 2015. <https://www.refworld.org/docid/556efe2454.html> (link geopend 31 maart 2021)

Rwanda in IIAG (2015)³⁰ zijn gelijksoortig: naast de al genoemde 0.0 op 100 voor mensenrechten ook 0.0 op 100 voor machtsoverdracht [een totalitair regime dus]; 33.2 op 100 voor de vrijheid van meningsuiting; 17.4 op 100 voor het recht van vereniging. De rapporten van Amnesty International (2015; "De autoriteiten bleven hardhandig reageren op alle kritiek, met name m.b.t. de mensenrechtensituatie")³¹ en Human Rights Watch (2016)³² bevatten geen expliciete beoordelingen van mensenrechtensituatie in Rwanda. Maar, en dat blijkt ook uit de verwijzingen verspreid in het ambtsbericht 2016, de rapporten van Amnesty en HRW bevatten wel veel informatie die de conclusies van IIAG, US Department of State en Freedom House ondersteunt. Ook hier blijkt de vertrouwelijke bron voor het ambtsbericht dus niet betrouwbaar te zijn.

5.3 *Samengevat*

Enigszins verstopt in voetnoten werd in het ambtsbericht wel opgemerkt dat de Rwandese overheid iedereen die niet meegaat in de gedachtegang van president Kagame aanmerkt als verrader -of erger (US Dept of State 2015). En dat Rwanda voor de periode tot 2020 75 aanbevelingen van de VN-Mensenrechtencommissie verworpen had. Maar in het ambtsbericht stond o.a. niet de volgende informatie uit door Buitenlandse Zaken hooggeachte bronnen:

- scores voor Rwanda in IIAG (2015) o.a. van 0.0 op de 100 voor mensenrechten, 0.0 voor machtsoverdracht, 33.2 voor de vrijheid van meningsuiting en 17.4 voor het recht van vereniging;
- door US Dept of State (2016) genoemde liquidaties; marteling; zware detentieomstandigheden; willekeurige arrestatie; vóórtdurende voorlopige hechtenis; beperking van vrijheid van meningsuiting, vergadering en vereniging; lastig vallen en beperking van met name plaatselijke en internationale organisaties die zich inzetten voor mensenrechten, allemaal onder de verantwoordelijkheid van de Rwandese overheid;
- scores voor Rwanda in Freedom House (2015) van 2 op de 12 voor het verkiezingsproces; 2 op de 16 voor politieke keuzemogelijkheden; 4 op de 16 voor vrijheid van meningsuiting en geloof; 2 op de 12 voor het recht van vereniging; 3 op de 16 voor de rechtsstaat (met o.a. 'een rechterlijke macht die door de machthebbers beïnvloed wordt'
- als ook dienovereenkomstige informatie in Amnesty International (2015) en Human Rights Watch (2016)

Waarom ging Buitenlandse Zaken in het ambtsbericht 2016 voorbij aan al deze zeer kritische opmerkingen over algemene mensenrechtenproblemen in Rwanda in door Buitenlandse Zaken zelf hooggeachte bronnen?

6. Eerlijkheid van, en politieke invloed op, de rechtspraak

Informatie in de relevante paragrafen van het ambtsbericht (6.1), in andere paragrafen van het ambtsbericht (6.2), in niet-gebruikte delen van bronnen voor het ambtsbericht (6.3), en samengevat (6.4)

6.1 De relevante paragrafen van het ambtsbericht

Een ander belangrijk aspect van de situatie in Rwanda, voor uitgeleverden maar ook voor uitgezeten, is de betrouwbaarheid van de rechtspraak. Daaronder valt niet alleen of de rechters eerlijk en capabel zijn, maar ook of het openbaar ministerie dat is. In de Terms of Reference van het ambtsbericht Rwanda 2016 wordt in vraag 2.1 gevraagd naar de algemene ontwikkeling van de

---

³⁰ Ibrahim Index of African Governance 2015. Country Insights. Rwanda. p.8
http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02201434/39_Rwanda.pdf. (link geopend 31 maart 2021)

³¹ Amnesty International 2015. Annual report 2014/15 - Rwanda, 25 februari 2015. Pp.310-313.
<https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1000012015ENGLISH.PDF>

³² Human Rights Watch 2016. World Report 2016 - Rwanda, 27 januari 2016. Pp.478-483.
https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2016_web.pdf (link geopend 31 maart 2021)

rechtsgang en in hoeverre er sprake is van een eerlijke rechtsgang, en in vraag 2.5 naar de invloed van de politiek op de rechtsgang.³³ Omdat de politiek -met name de overheid- verantwoordelijk is voor de eerlijkheid van de rechtsgang worden eerlijkheid van de rechtspraak en politieke invloed op de rechtspraak hier samen behandeld.

In het hele ambtsbericht komt het woord 'eerlijk' maar vier keer voor:

- p.27 voetnoot 212: "Volgens een bron is niet volledig sprake van een eerlijk proces, omdat dit ook inhoudt dat een verdachte door een advocaat wordt bijgestaan in zijn rechtszaak. In de praktijk vormen de kosten - 500.000 RWF (€625) – een hoge drempel. Ook vormen de gerechtskosten (*court fees*) een probleem, die zijn in 2014 met een factor tien verhoogd. Vertrouwelijke bron"

- p.27 alinea 3: "... In de aanloop naar het proces [van Victoire Ingabire] legden Rwandese autoriteiten verklaringen af die de aanname van onschuld in het geval van Ingabire geweld aandeden. Sommige aantijgingen waren gebaseerd op passages van algemene wetgeving die 'genocide ideologie' en 'discriminatie en sektarisme' strafbaar stellen. De aangeklaagde kreeg volgens sommige waarnemers geen eerlijke behandeling tijdens het proces en werd regelmatig in de rede gevallen en vijandig benaderd.²¹⁵ Een getuige à décharge beweerde dat hij had vastgezet in militaire detentie met een van de mede-aangeklaagden en dat diens bekentenissen waren afgedwongen.²¹⁶ (²¹⁴ en ²¹⁵ Amnesty International 2013. ²¹⁶ ... HRW 2013. Amnesty International 2013).

[De daaropvolgende bewering in het ambtsbericht, dat het allemaal wel meeviel, was dan weer van een vertrouwelijke bron. En is eind 2016 gelogenstraft door de uitspraak van het Afrikaanse Hof voor de Rechten van de Mens en van Volkeren.]

- p. 30 voetnoot 241: "Als iemand gedwongen zijn toevlucht tot Abunzi moet nemen [plaatselijke bemiddelingscomité's om de rechtspraak te ontlasten], verwacht hij geen eerlijk proces. Vertrouwelijke bron."

- p.38 laatste alinea: "In beide zaken [van Iyamuremye en Mugimba] oordeelde de [Nederlandse] rechtbank dat er geen flagrante schending van artikel 6 EVRM, het recht op een eerlijk proces, dreigde."

In paragraaf 2.1 staat m.b.t. eerlijkheid van de rechtsgang ook nog:

- p. 26, paragraaf 2.1, eerste zin: "De grondwet voorziet in een onafhankelijke rechterlijke macht en de rechterlijke macht opereerde in de meeste gevallen zonder inmenging van de regering; echter, in sommige gevallen probeerden overheidsfunctionarissen individuele gevallen te beïnvloeden. De autoriteiten respecteerde in het algemeen de uitspraken van de rechtbanken.²⁰² (²⁰² US Dept of State 2015.)" [De laatste zin zegt natuurlijk niets over de eerlijkheid van de rechterlijke uitspraken.]

- p.27 alinea 1: "... Er waren echter veel meldingen dat de *State Security Forces* (SSF) verdachten dwongen om schuld te bekennen en van rechters die zulke bekentenissen aanvaardden, ondanks protesten van de verdediging "

Buiten het oordeel van de Nederlandse rechter -intussen weersproken door in elk geval het verloop van het proces tegen Mugimba, zie paragraaf 10 hieronder- zijn dat geen vertrouwen gevende opmerkingen over de eerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda. En géén antwoord op de vraag in de ToR in hoeverre er sprake is van een eerlijke rechtsgang. Waarom heeft Buitenlandse Zaken die vraag niet beantwoord?

In paragraaf 2.6, met de titel 'Invloed politiek op de rechtsgang' (p.46-47 van het ambtsbericht) staat alleen:

"In theorie is de rechtspraak onafhankelijk, maar volgens bronnen is er politieke invloed op processen waarbij militairen, leden van de politieke oppositie of vermogende zakenlieden zijn betrokken.³⁹⁴ Vertegenwoordigers van de rechterlijke macht ontkennen elke vorm van politieke invloed.³⁹⁵ Ook volgens de Orde van Advocaten is er geen politieke invloed op

---

³³ Terms of Reference voor het thematisch ambtsbericht Rwanda van 18 augustus 2016. 29 mei 2015. Ministerie van Veiligheid en Justitie, Den Haag. **Bijlage 1.**

rechtszaken.³⁹⁶ Processen vinden plaats in het openbaar, in aanwezigheid van de media en (internationale) waarnemers.³⁹⁷ (^{394 t/m 397} Vertrouwelijke bron of bronnen.)"

Onder een regime dat al twintig jaar eerder rechters ontsloeg en verving door eigen benoemingen en dat verder ook in allerlei opzichten zéér repressief is (zie hiervoor en hierna), lijkt de kans verwaarloosbaar dat rechters en advocaten eerlijk zeggen dat zij onder invloed staan van de politiek. De verklaringen m.b.t. afwezigheid van politieke invloed op de rechtspraak kwamen bovendien via een vertrouwelijke bron. De vertrouwelijke bronnen voor dit ambtsbericht hebben zeker ook zinnige dingen gezegd. Maar weer valt op dat, voor de geruststellende mededeling dat er géén politieke invloed zou zijn op de rechtsgang, kennelijk alleen maar een anonieme vertrouwelijke bron gevonden kon worden. En geen openbare, internationaal gerenommeerde bron. Waarom kon Buitenlandse Zaken geen openbare internationale bevestiging vinden van de alleen door een vertrouwelijke bron beweerde afwezigheid van politieke invloed op de rechtspraak in Rwanda?

6.2 Elders in het ambtsbericht ook weerlegging eerlijkheid rechtspraak Rwanda

De stelling dat er in 2015-2016 geen politieke invloed was op de rechtspraak in Rwanda wordt ook weersproken door andere passages in het ambtsbericht 2016 zelf:³⁴

p.7 voetnoot 23: "Volgens een bron is zelfcensuur niet alleen heel gewoon in Rwanda, maar de afgelopen jaren ook toegenomen. Zelfcensuur komt voor bij journalisten, bij de rechterlijke macht en bij ngo's. Sommige rechters gaan naar verluidt in bepaalde gevallen zelf wel op zoek naar informatie om een welgevallige uitspraak te kunnen doen, zonder dat ze daartoe worden aangespoord door politici. Vertrouwelijke bron."

- p.12 alinea 3 - p.13 alinea 1: "Rechters hielden er bij verklaringen van verscheidene beklagden geen rekening mee dat ze waren gefolterd door militairen en deden geen onderzoek naar de beschuldigingen.⁷⁴ "

Voetnoot 74: "Op 13 januari 2012 werden verscheidene personen veroordeeld die werden verdacht van granaataanvallen in 2011. Ze hadden verklaard te zijn gemarteld, maar de rechters legden de bewijslast bij de verdachten en wezen bij gebrek aan een medisch rapport de aantijgingen van foltering af. ... Tijdens het proces van Victoire Ingabire werden de verklaringen van twee medeverdachten, die stelden dat hun bekentenissen – die tevens belastend waren voor Ingabire – door foltering in militaire detentie waren afgedwongen – niet door de rechtbank onderzocht." HRW 2013, US Dept of State 2015, Amnesty International 2013.

- p.23 alinea 1: "Volgens sommige waarnemers waren sommige uitspraken waarvoor zij [Ingabire] werd veroordeeld niet strafbaar.¹⁷³ (¹⁷³ BBC News. Amnesty International 2015.)"

- p.38 alinea 5: "Op 22 december 2015 wees de Engelse rechtbank het uitleveringsverzoek [m.b.t. vijf Rwandese genocideverdachten] af.³⁰⁹ Volgens de rechtbank was sprake van 'a real risk of a flagrant denial of justice or fair trial.'³¹⁰ (³⁰⁹ en ³¹⁰ Links naar de uitspraak.)"

- p.48 voetnoot 412: "Het [Rwandese] ministerie van Justitie betaalt volgens een bron advocaten niet altijd op tijd en voldoende. Het komt wel voor dat advocaten zich om deze reden tijdens het proces terugtrekken. ... Vertrouwelijke bron."

- Voor andere verwijzingen naar beschuldigingen van marteling en gedwongen bekentenissen die niet zijn onderzocht door rechters, zie p.13 alinea 1 en p.27 alinea 4.

Als ook deze passages geen bewijs of zeer sterke aanwijzingen zijn voor beïnvloeding van de rechtspraak in Rwanda door de politiek, hoe moeten ze dan uitgelegd worden? Waarom staan sommige van deze passages, net als een aantal andere belastende passages, in een voetnoot en niet in de hoofdtekst.? En waarom zijn deze passages, en de hierboven geciteerde passages in paragraaf

---

³⁴ Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021).

2.1, niet ook genoemd in paragraaf 2.6 van het ambtsbericht, om daarmee de beweringen van alleen vertrouwelijke bronnen, m.b.t. de aangevoerde afwezigheid van politieke invloed op de rechtsspraak, in een ander licht te stellen?

6.3 Genegeerde informatie over de rechtsgang in Rwanda uit de bronnen voor het ambtsbericht

M.b.t. (on)eerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda, en de politieke invloed op die rechtsgang, zeiden door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid gerespecteerde bronnen ook nog het volgende, dat allemaal niet opgenomen is in het ambtsbericht.

In IIAG (2015)³⁵ scoorde Rwanda, naast de 0.0 op de 100 voor mensenrechten, voor rechtsstaat in het algemeen 54.8; voor onafhankelijkheid van de rechtsspraak 47.7; voor ter verantwoording roepen van ambtenaren [waaronder o.a. het OM] 33.3; en voor vervolging van misbruik van overheidsmacht 57.1.

Volgens US Dept of State (2016, alinea 3)³⁶ waren er in 2015 in Rwanda zoals gezegd m.b.t. de rechtsspraak o.a. problemen vanwege marteling en zware omstandigheden in gevangenissen en detentiecentra; willekeurige arrestatie en vóórtdurende voorlopige hechtenis. Naast vermelding van moorden van overheidswege en talloze mishandelingen van arrestanten en gevangenen noemt het Dept of State (2016) ook dat niet alleen de beschuldigingen tegen presidentieel kandidaat in 2010 Victoire Ingabire maar ook die tegen voormalig presidentieel kandidaat in 2003 Théoneste Niyitegeka, politiek gemotiveerd waren. De eerste werd veroordeeld voor o.a. bagatellisering van de genocide (ambtsbericht 2016), de tweede voor betrokkenheid bij genocide (US Dept of State 2016)..

Freedom House (2015)³⁷ gaf Rwanda m.b.t. rechtsspraak een score van 3 op een maximum van 16 voor de rechtstaat in het algemeen en merkte over de rechtsspraak op: "De rechterlijke macht moet nog steeds volledig onafhankelijk worden van de overheid." "Gacaca rechtbanken hielden zich niet bezig met door de RPF begane misdaden en bogen zich routinematig over politiek gemotiveerde zaken." "Beweerde dissidenten hebben in toenemende mate blootgestaan aan onrechtmatige detentie, marteling, en mishandeling in geheime detentiecentra van het leger."

Amnesty International (2015)³⁸ meldde o.a.

- "De ruimte voor kritiek op de mensenrechtensituatie in Rwanda [inclusief de rechtsspraak] was bijna nul. De mensenrechtengemeenschap bleef zwak, waarbij individuele leden in hun werk een pro-overheid houding aannamen of zelfcensuur toepasten om lastig vallen door de overheid te vermijden." (onder het kopje Human Rights Defenders)
- "Een deel van het bewijs dat gebruikt werd om haar [Victoire Ingabire] te veroordelen kwam voort uit de legitieme uiting van haar mening. (onder het kopje Political Prisoners)
- "De autoriteiten hielden zich niet aan een eerlijke procesgang waar het verdachten van terrorisme-gerelateerde delicten betrof." In het proces van Joel Mutabazi "verklaarden vele van zijn medeverdachten dat zij gemarteld waren en gedwongen te bekennen. De rechtbank onderzocht deze aantijgingen echter niet'. (onder Unfair Trials)
- Duitsland, Frankrijk, Canada, Zweden en Noorwegen hebben zelf Rwandese genocide-verdachten berecht en veroordeeld, terwijl een proces tegen vier genocideverdachten in het Verenigd Koninkrijk nog liep. Een proces tegen een genocideverdachte in Denemarken moest nog beginnen.

---

³⁵ Ibrahim Index of African Governance 2015. Country Insights. Rwanda. p.8
http://static.moibrahimfoundation.org/u/2015/10/02201434/39_Rwanda.pdf. (link geopend 31 maart 2021)

³⁶ US Dept of State, 2015 Country Reports on Human Rights Practices - Rwanda, 13 April 2016. Alinea 3. <https://www.refworld.org/docid/5716121915.html> (link geopend 31 maart 2021)

³⁷ Freedom House. Freedom in the World 2015 - Rwanda, 2 June 2015. paragraaf F.
<https://www.refworld.org/docid/556efe2454.html> (link geopend 31 maart 2021)

³⁸ Amnesty International 2015. Annual report 2014/15 - Rwanda, 25 februari 2015. Pp.310-313.
<https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1000012015ENGLISH.PDF> (link geopend 31 maart 2021)

(onder International Justice). Kennelijk hadden die landen -in elk geval in voornoemde gevallen- onvoldoende vertrouwen in de rechtsgang in Rwanda.

Het rapport van Human Rights Watch (2015)³⁹ kwam in grote lijnen overeen met dat van Amnesty International.

Tenslotte is uit de ambtsberichten Rwanda van 2000-2003 m.b.t. de rechtsgang o.a. het volgende niet genoemd in het ambtsbericht 2016: 'Problemen met de autoriteiten, maar ook hebzucht opwekkende bezittingen, konden leiden tot valse beschuldigingen van (aanzetten tot) genocide, 'divisionisme', corruptie of monarchisme, maar ook in arrestatie en zelfs verdwijning of moord. De beschuldigingen leiden vaak onmiddellijk tot detentie, terwijl onderzoek naar de beschuldigingen enorme vertragingen kan oplopen. De president van het Hof van Cassatie en de leden van het Hoogerechtshof werden geschorst door de overheid. Dat was allemaal enige tijd, geleden, zeker, maar omdat nog steeds hetzelfde regime aan de macht is het nog steeds relevant⁴⁰.

6.4 *Samengevat*

Waarom is in het ambtsbericht 2016 zo'n onvolledig en misleidend beeld neergezet van de duidelijk aanwezige oneerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda en de duidelijk aanwezige politieke invloed op de rechtspraak? En waarom is, op de expliciete vragen in de Terms of Reference, in het ambtsbericht 2016 niet gewoon geantwoord dat, zoals uit bovenstaande betrouwbare openbare bronnen blijkt, er kennelijk aanzienlijke problemen zijn met de eerlijkheid van de rechtsgang in Rwanda en de politieke invloed daarop?

7. **Vertrouwelijke bronnen niet te vertrouwen**

Gezien de hierboven weerlegde uitspraken van de vertrouwelijke bronnen voor het ambtsbericht mag zonder nadere bewijsvoering ook géén waarde gehecht worden aan o.a. de volgende, aan die vertrouwelijke bronnen toegewezen, 'geruststellende' uitspraken in het ambtsbericht:⁴¹

p.15/2: "Volgens een bron overlegde *HRW* een lange lijst van volgens deze organisatie gefolterde personen aan de Rwandese autoriteiten, maar kon de veiligheidsdienst deze personen niet terugvinden, terwijl alle gedetineerden worden geregistreerd."

p.15 voetnoot 101: "Volgens een bron bestaat in Rwanda geen systematische foltering, en worden geen bekentenissen afgedwongen door middel van foltering. Wel worden er soms personen aangetroffen in politiebureaus die zijn gefolterd, maar dat gebeurt niet op systematische wijze."

p.17/2: "Volgens bronnen kregen zij (wel) een normaal proces; zo kregen de verdachten rechtsbijstand, werden wettelijke (voorarrest)termijnen gerespecteerd en konden waarnemers het proces volgen."

p.40/3: "Bij de zittingen van de *transfer cases* maken de rechters volgens waarnemers een professionele, onbevooroordeelde indruk. Er zijn geen aanwijzingen dat de beklaagden worden beschouwd als politieke tegenstanders van de regering of dat politieke overwegingen een rol spelen tijdens het proces."

Als die op één na laatste bewering, over transfer cases, al klopte, dan is die intussen helemaal achterhaald door wat er gebeurd is in het proces tegen de in 2016 door Nederland uitgeleverde Jean-Baptiste Mugimba. Zie paragraaf 10 van dit artikel.

---

³⁹ Human Rights Watch 2016. World Report 2016 - Rwanda, 27 januari 2016. Pp.478-483.

https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2016_web.pdf (link geopend 31 maart 2021)

⁴⁰ Zie **Bijlage 3**, punt s.

⁴¹ Thematisch ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda. 16 augustus 2016.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2016/08/18/thematisch-ambtsbericht-over-mensenrechten-en-justitie-in-rwanda-2016> (link geopend 31 maart 2021)

Waarom heeft Buitenlandse Zaken al die geruststellende uitspraken van de vertrouwelijke bronnen niet vergeleken met wat vertrouwde openbare bronnen zeiden of aan vertrouwde internationale organisaties voor commentaar voorgelegd?

8. Volgens Rwanda's Gacaca-wetten van 2000 en 2004 zijn nieuwe genocide-gerelateerde beschuldigingen onbetrouwbaar

In 2000 /2001, en nogmaals in 2004, werd in Rwanda een zogenoemde Gacaca-wet uitgevaardigd in verband met genocide-rechtspraak.⁴² Volgens de wet van 2000 beging iedereen die naliet of weigerde te getuigen over wat hij of zij gezien had of wist met betrekking tot de genocide, zelf een misdaad, strafbaar gesteld met één tot drie jaar gevangenisstraf. Nieuwe genocidebeschuldigingen tegen personen die eerder onderwerp waren van, of genoemd werden bij, Gacaca-rechtzaken moeten dus met scepsis bekeken worden: waarom werden die beschuldigingen niet eerder geuit als op het verzwijgen daarvan een gevangenisstraf stond?

Verder staat in het ambtsbericht van 13 december 2001 op p.19 het volgende:⁴³

De procureur-generaal publiceert een lijst van de beschuldigen in categorie 1 [degenen die verantwoordelijk waren voor planning van en het aanzetten tot de genocide en massamoorden]. De lijst van beschuldigen van categorie 1 is na eerste opstelling twee maal herzien. De hoofdaanklager van Rwanda, Gahima, is verantwoordelijk voor de lijst. De lijst wordt gepubliceerd in de officiële staatscourant: de Official Gazette. ... De lijst wordt door mensenrechtenorganisaties ook wel als een politiek instrument gezien: er zijn gevallen bekend dat personen op de lijst gezet zijn die verdacht werden, zonder dat het parquet het bewijs voor de aanklacht geheel rond had."

Uit deze passage van het ambtsbericht uit 2001 moeten twee conclusies getrokken worden. Als de naam van een beschuldigde van planning van en/of aanzetten tot genocide niet al rond 2002 in de Official Gazette gepubliceerd is, dan is de beschuldiging kennelijk later verzonnen. En ook wie wel op die lijst is gezet kan daarop terecht gekomen zijn om politieke i.p.v. strafrechtelijke redenen. In de ambtsberichten van 2002 en 2003 (par. 4 hierboven) en door het US State Dept 2016 (par. 6 hierboven) werd eveneens gewezen op het voorkomen van puur politiek gemotiveerde genocide-gerelateerde beschuldigingen. Heel recent ook waarschuwde Freedom House (2021) expliciet voor 'Interpol abuse' door Rwanda, d.w.z. verzoeken om arrestatie die niet op juridisch bewijs maar op politieke gronden gebaseerd zijn. Alle arrestatie- en uitleveringsverzoeken van landen als Rwanda moeten volgens Freedom House niet alleen formeel maar ook inhoudelijk getoetst worden.⁴⁴

9. Wat zeggen gerespecteerde bronnen anno 2020 over mensenrechten in Rwanda

Het onjuiste ambtsbericht van 18 augustus 2016 over mensenrechten en justitie in Rwanda is intussen ruim vier jaar oud en ook daarom toe aan vervanging. Voor dit overzicht van de huidige stand van zaken m.b.t. mensenrechten en justitie in Rwanda is gebruik gemaakt van de nieuwste relevante publicaties van de volgende door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid expliciet (zie par. 2 en voetnoot 7) als ter zake deskundig beschouwde organisaties: Ibrahim Index of African Governance (IIAG, 2018 en 2019)^{45, 46}, US Departement of State (Dept of State, 2019 en 2020)^{47, 48},

⁴² Rwandese Gacaca-wet no. 40/2000, uitgevaardigd 26 januari 2001, art. 32. **Bijlage 5a.**

Rwandese Gacaca-wet no. 16/2004, uitgevaardigd 19 juni 2004, art. 29. **Bijlage 5b.**

⁴³ Ambtsbericht Rwanda. Situatie in verband met asielbeleid. 13 december 2001. p.19 **Bijlage 2b.**

⁴⁴ Freedom House 2021. Out of sight, not out of reach. The global scale and scope of transnational repression. Case study Rwanda. Februari 2021. <https://freedomhouse.org/report/transnational-repression/rwanda?s=08>. Idem, Recommendations. <https://freedomhouse.org/policy-recommendations/transnational-repression> Zie m.b.t. 'Interpol abuse' p. 56 linker kolom, p.57 rechter kolom. (beide links geopend 31 maart 2021)

⁴⁵ IIAG 2018. 2018 Ibrahim Index of African Governance - Index Report, p.110. <https://www.tralac.org/documents/resources/africa/2363-2018-ibrahim-index-of-african-governance-index-report/file.html>. (link geopend 31 maart 2021)

Freedom House (Freedom House, 2019 en 2020)^{49, 50}, Amnesty International (Amnesty, 2018 en 2020)^{51, 52}, Human Rights Watch (HRW, 2019 en 2020)^{53,54}, European Union (EU, 2019 en 2020)^{55, 56}, UN Committee against Torture (UNCAT, 2017)⁵⁷. In de publicaties van deze organisaties werd op het volgende gewezen. Daarbij wordt opgemerkt dat om verschillende redenen niet alle publicaties alle aandachtspunten noemen. Ze spreken elkaar echter ook niet tegen. Eerst wordt gekeken naar de huidige algemene mensenrechtensituatie in Rwanda (9.1); dan naar de bevooroordeelde rechtsgang (9.2); staatsgeweld (9.3); het dwarsbomen van onafhankelijk onderzoek naar de mensenrechtensituatie in Rwanda (9.4); en beperkingen van de vrijheid van meningsuiting met name m.b.t. mensenrechten (9.5). Voor concrete voorbeelden van mensenrechtenschendingen in Rwanda de laatste jaren is hier geen plaats en wordt verwezen naar de genoemde publicaties in de zojuist genoemde voetnoten.

9.1 Huidige algemene mensenrechtensituatie

- Uit recente rapportages van onder andere IIAG en Freedom House kan worden afgeleid dat Rwanda op dit moment een dictatuur is.: IIAG (2018) score Rwanda 0.0 op 100 m.b.t. mechanismen voor ordelijke machtsoverdracht; IIAG 2020 score Rwanda 18.1 op 100 m.b.t. ongepaste invloed op de overheid; Freedom House (2019 en 2020) score Rwanda 0 op 4 voor vrije en eerlijke verkiezingen van staatshoofd, score 1 op 4 voor vrije en eerlijke verkiezingen van parlement, Amnesty (2018 en 2020) en HRW (2020) leiden tot het zelfde oordeel.

---

⁴⁶ IIAG 2020. 2020 Ibrahim Index of African Governance - Index Report, p.125.

<https://mo.ibrahim.foundation/iiag/downloads>. (link geopend 31 maart 2021)

⁴⁷ US Department of State 2019. Country Report on Human Rights Practices 2018- Rwanda. 13 March 2020. <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/rwanda/>. (link geopend 31 maart 2021)

⁴⁸ US Department of State 2020. Country Report on Human Rights Practices 2019- Rwanda. 11 March 2020. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/RWANDA-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf> (link geopend 31 maart 2021)

⁴⁹ Freedom House 2019. Freedom in the World 2019. Country Report Rwanda 2018. <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2019> (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁰ Freedom House 2020. Freedom in the World 2020. Country Report Rwanda 2019. <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2020> (link geopend 31 maart 2021)

⁵¹ Amnesty International 2018. Country Report Rwanda 2017-2018. <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2018/02/Amnesty-International-Report-2017.-The-State-of-the-Worlds-Human-Rights.pdf?x32866> (link geopend 31 maart 2021)

⁵² Amnesty International 2020. Country Report Rwanda 2019. <https://www.amnesty.org/en/countries/africa/rwanda/report-rwanda/> (link geopend 31 maart 2021)

⁵³ Human Rights Watch 2019. Rwanda 25 years after the genocide. <https://www.hrw.org/news/2019/04/04/rwanda-25-years-solidarity-victims> (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁴ Human Rights Watch 2020. Country Report Rwanda 2019. <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/rwanda> (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁵ EU 2019. Annual Report on Human Rights and Democracy in the World. 2018 Country Updates. Rwanda pp.132-133.

https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_country_updates_on_human_rights_and_democracy_in_the_world_2018.pdf (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁶ EU 2020. Annual Report on Human Rights and Democracy in the World. 2019 Country Updates. Rwanda pp.138-139. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/country_updates_2019.pdf (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁷ UN Committee Against Torture 2017. Concluding observations on the second periodic report of Rwanda. Met name paragrafen 7, 14, 20, 24, 32, 36, 42, 43 en 52. <https://www.refworld.org/docid/5a2922e04.html> (link geopend 31 maart 2021)

- De mensenrechtensituatie in Rwanda is zeer slecht volgens IIAG (2018: score Rwanda 0.0 op 100), Dept of State (2019 en 2020), Freedom House (2019 en 2020), Amnesty (2018 en 2020), EU (2019).

9.2 Bevoordeelde rechtsgang

- De rechterlijke macht in Rwanda is niet onafhankelijk volgens de IIAG (in IIAG 2018 score Rwanda 50.9 op 100 voor onpartijdigheid van rechterlijke macht; in IIAG 2020 41.3 voor onpartijdigheid van rechtssysteem), Dept of State (2019 en 2020) en Freedom House (Freedom House 2019 en 2020, paragraaf F1, score Rwanda 0 op 4 voor onafhankelijkheid, met beide jaren de toevoeging "De top van het rechtssysteem wordt aangesteld door de president en goedgekeurd door de door de RPF gedomineerde senaat. Rechter oordelen zelden tegen de Staat in politiek gevoelige zaken.")
- De uitkomst van genocide, staatsveiligheid en andere politiek gevoelige rechtszaken lijkt van te voren vast te staan [ten nadele van de verdachte], aldus Dept of State (2019 en 2020) en Freedom House (2019 en 2020).
- Het juridisch proces in Rwanda is niet onafhankelijk en transparant volgens de IIAG (IIAG 2018 score Rwanda 54.2 op 100 voor onafhankelijkheid en transparantie van het juridisch proces; IIAG 2020 score Rwanda 52.1 voor houding machthebbers t.o.v. rechtsstaat). En ook niet volgens Freedom House (Freedom House 2019 score Rwanda 1 op 4 voor eerlijkheid rechtsgang, in 2020 gezakt naar 0 op 4).
- Rwanda vroeg de USA om uitlevering van Leopold Munyakazi op basis van beschuldigingen van genocide⁵⁸ [een argument waar overheden gevoelig voor zijn] maar veroordeelde hem tot negen jaar alleen vanwege 'ontkenning van de genocide' [een veel minder overtuigend argument voor uitlevering], aldus HRW (2019) en Dept of State (2019, p.14-15).
- Volgens Dept of State (2019 en 2020) en UNCAT (2017) komt het in Rwanda voor dat verdedigingsadvocaten worden lastig gevallen en bedreigd van staatswege of dat zij bang zijn daarvoor.
- De Rwandese wet staat [onbeperkt] voorarrest van van genocide en terrorisme verdachten toe (Dept of State 2019 en 2020; UNCAT 2017).
- Er zijn volgens advocaten voor de verdediging te weinig aanklagers, rechters en rechtzalen om rechtszaken binnen een redelijke tijd af te handelen (Dept of State 2019 en 2020).
- De Rwandese wet bevat geen recht op medisch onderzoek voor gedetineerden (UNCAT 2017).
- Het African Court of Human and Peoples' Rights heeft geoordeeld dat Victoire Ingabire in Rwanda geen eerlijk proces gehad heeft (UNCAT 2017). UNCAT tekende daarbij op (dat dat de Rwandese delegatie op die uitspraak van het Afrikaanse Hof geen commentaar op wilde geven).
- Rwanda erkent niet langer het recht van het African Court of Human and Peoples' Rights om klachten van individuen en ngo's in behandeling te nemen (UNCAT 2017).
- Andere landen hebben besloten van genocide beschuldigen niet uit te leveren aan Rwanda vanwege de grote kans op een oneerlijk proces, aldus: Amnesty (2018, over Duitsland en, Noorwegen) en HRW (2020, over België dat tot berechting in eigen land besloot).
- Ook in januari 2021 constateerde Human Rights Watch dat de maatstaven voor een eerlijk proces in Rwanda routinematig worden geschonden in politiek gevoelige processen [waar genocide-processen per definitie toe behoren].⁵⁹

9.3 Staatsgeweld

- In Rwanda wordt van staatswege vermoord (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020; Amnesty 2018; HRW 2020, EU 2020).

⁵⁸ http://www.nytimes.com/2009/02/07/us/07prof.html?_r=0 (link geopend 31 maart 2021)

⁵⁹ Human Rights Watch 2021. Country report Rwanda in 2020. <https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/rwanda#> (link geopend 31 maart 2021)

- In Rwanda wordt van staatswege gemarteld (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020, score 0/4 voor bescherming tegen onwettig geweld; Amnesty 2018; EU 2019 en 2020; UNCAT 2017).
- In Rwanda komen geregeld verdwijningen voor, ook van staatswege, met name -maar niet alleen- van leden van de politieke oppositie waaronder FDU-Ikingi (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020; Amnesty 2018 en 2020; HRW 2020; EU 2019 en 2020; UNCAT 2017).
- In Rwanda worden oppositieleiden en critici van de overheid in staat van beschuldiging gesteld op basis van heel brede/vage/politiek gemotiveerde aanklachten (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 score Rwanda 1 op 4 voor eerlijkheid rechtsgang, in 2020 gezakt naar 0 op 4; Amnesty 2018; HRW 2020; EU 2019).
- Rwanda is geen ondertekenaar van de International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (EU 2019).
- Rwanda trekt zich weinig aan van veel aanbevelingen van UNCAT (UNCAT 2017).

9.4 Dwarsbomen onafhankelijk onderzoek

- In Rwanda wordt onderzoek naar mensenrechtenschendingen gedwarsboemd door de overheid (Dept of State 2019 en 2020; UNCAT 2017).
- In juni 2018 lastte het UN Subcommittee on Prevention of Torture (SPT) zijn bezoek aan Rwanda officieel af wegens gebrek aan medewerking van de overheid [voor het eerst in zijn geschiedenis dat het SPT zo iets deed], na eerst in oktober 2017 dat bezoek verdaagd te hebben (Dept of State 2019; Freedom House 2019; Amnesty 2018; EU 2019; UNCAT 2017).
- In 2017-2018 zette de Rwandese overheid Human Rights Watch op de zwarte lijst vanwege beweerde onjuiste en partijdige rapportage (Dept of State 2019).

9.5 Beperkingen vrijheid van meningsuiting, beïnvloeding ngo's met name m.b.t. mensenrechten

- Met de vrijheid van meningsuiting in Rwanda is het (zeer) slecht gesteld volgens IIAG (2018 score Rwanda 33.9 op 100; 2020 32.4 op 100), Dept of State (2019 en 2020, met vermelding van censuur, zelfcensuur en bedreigingen en arrestaties en geweld tegen journalisten), Freedom House (2019 en 2020 score 0 op 4 voor vrije en onafhankelijke media, met de vermelding dat te BBC van staatswege geblokkeerd was, net als websites van sommige onafhankelijke journalisten in Rwanda en van Rwandezen in de diaspora), Amnesty (2018 en 2020), HRW (2020, met o.a. de vermelding dat de BBC geblokkeerd was sinds 2014), EU (2019 en 2020) en UNCAT (2017).
- Ook onderzoek op universiteiten wordt in Rwanda van staatswege gecensureerd (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020, beide jaren score Rwanda 1 op 4 voor academische vrijheid).
- De Rwandese overheid tolereert in het algemeen geen kritiek op de president, op overheidsfunctioneren en op overheidsbeleid m.b.t. staatsveiligheid, mensenrechten en andere voor de overheid gevoelige zaken, niet van binnen uit en niet van buiten (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020; HRW 2020, met een verwijzing naar de extreme reactie van president Kagame op een kritisch EU rapport over Rwanda; UNCAT 2017).
- Met de vrijheid van vereniging en vergadering in Rwanda is het (zeer) slecht gesteld volgens IIAG (2018 score Rwanda 23.6 op 100; 2020 score 0.0 op 100), Dept of State (2019 en 2020, met vermelding van de zeer beperkende ngo wetgeving en infiltratie van organisaties door overheidsinformanten), Freedom House (2019 en 2020, beide jaren score 1 op 4 voor vrijheid van ngo's in Rwanda, ookmet vermelding van infiltratie van ngo's door overheidsinformanten); Amnesty (2020); EU (2020): HRW (2020, met vermelding van vervolging van de oppositie door de Rwandese overheid), EU (2019, o.a. ngo's moeten versterkt worden volgens de EU) en UNCAT (2017).
- In Rwanda passen ook de meeste mensenrechten ngo's zelfcensuur toe (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020; HRW 2020; UNCAT 2017).

- Met de burgerrechten en burgerlijke vrijheden in Rwanda is het zeer slecht gesteld volgens IIAG (2018 score Rwanda 27.7 op 100; 2020 score 29.1 gemiddeld op de 100 voor de zes 'Rechten' aspecten); Dept of State (2019 en 2020); Freedom House (2019 en 2020); en EU (2019).
- In Rwanda infiltreren overheidsinformatanten lokale en internationale ngo's en andere organisaties (Dept of State 2019 en 2020; Freedom House 2019 en 2020).

10. Misstanden in het proces van de door Nederland uitgeleverde Jean-Baptiste Mugimba

10.1 Achtergrond Jean-Baptiste Mugimba

Zoals aangegeven in par.1 is het ambtsbericht Rwanda van 18 augustus 2016 mede aangevraagd ten behoeve van '*besluitvorming over de terugkeer van ... personen die (mogelijk) misdrijven hebben gepleegd tijdens de genocide van 1994*'. Vier maanden na de definitieve gerechtelijke toestemming⁶⁰ en drie maanden na publicatie van dit ambtsbericht werd Jean-Baptiste Mugimba uitgeleverd aan Rwanda. De meeste in par. 4-6 genoemde, destijds al bij de overheid bekende informatie die tegen uitlevering pleit, is door de overheid niet alleen buiten het ambtsbericht gehouden maar ook buiten de uitleveringsprocedure tegen Mugimba.

Mugimba was tijdens de genocide in 1994 in zijn geboorteland Rwanda. Hij moet vóór 1 april 2001 in Nederland asiel aangevraagd hebben want hij kreeg in 2007 een verblijfsvergunning in het kader van de pardonregeling.⁶¹ Op 22 november 2012 werd Nederland door Rwanda om zijn uitlevering gevraagd, vanwege aan de genocide van 1994 gerelateerde beschuldigingen. Op 23 januari 2013 werd hij gearresteerd en op 12 november 2016 werd hij door Nederland uitgeleverd. Mugimba zelf heeft altijd gezegd dat de beschuldigingen tegen hem niet op feiten maar op politieke motieven berustten, o.a. wegens zijn activiteiten voor Federatie van Rwandese Maatschappelijke Organisaties (FEDERMO) in Nederland.⁶² Recentelijk werd FEDERMO in de Rwandese krant *The New Times*, een 'state-owned newspaper', betiteld als een 'extremistische organisatie'.⁶³

Conform rechterlijke adviezen heeft de minister van Justitie en Veiligheid beloofd het proces van Mugimba te laten monitoren en de monitoringrapporten openbaar te maken op www.rijksoverheid.nl.⁶⁴ Hier volgt een analyse van wat in die rapporten tot en met mei 2020 geschreven is. Details met kopieën van de relevante passages in de monitoringrapporten staan in een bijlage bij de on-line lange versie van dit artikel. Een uittreksel en de belangrijkste passages van die monitoringrapporten van ICJ Kenya m.b.t. Mugimba, inclusief datering en paragraafnummers, zijn te vinden in Bijlage 9.⁶⁵ De rapporten m.b.t. Iyamuremye zijn nog niet geanalyseerd. Besproken worden de bevooroordeeldheid van de betrokken Rwandese rechters en aanklagers (10.2); vonnis binnen een redelijke termijn? (10.3); publicitair belang overheid Rwanda (10.4);

⁶⁰ ECLI:NL:GHDHA:2016:1925

⁶¹ <http://www.buitenpostdewereld.org/untitled/nl--genocide/mugimba.html> (link geopend 31 maart 2021)

⁶² ECLI:NL:RBDHA:2014:8484, r.o. 6.11.3. ECLI:NL:HR:2014:3627, advies advocaat-generaal en uitspraak. ECLI:NL:GHDHA:2016:1925, r.o. 3.8-3.9

⁶³ <https://www.newtimes.co.rw/news/who-charles-ndereyehe-genocide-fugitive-roaming-freely-netherlands>. [https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_Times_\(Rwanda\)](https://en.wikipedia.org/wiki/The_New_Times_(Rwanda)) en <https://www.hrw.org/news/2009/05/18/response-new-times-article-rwandan-genocide> (beide links geopend 31 maart 2021)

⁶⁴ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer d.d. 29 maart 2017, *Kamerstukken II* 2016/17, 35 550 VI, nr. 107 (+ bijlagen). <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-VI-107.pdf> (link geopend 31 maart 2021). Voor de monitoringrapporten m.b.t. Mugimba zoek binnen www.rijksoverheid.nl. Zoek daar op Jean+Baptist, op Jean+Baptiste en op ICJ, zowel op de hoofdsite als in het archief van de rijksoverheid (een link naar het archief is te vinden onderaan de pagina's met zoekresultaten op de hoofdsite).

⁶⁵ Analyse met scans van relevante passages van monitoringrapporten ICJ Kenya m.b.t. Mugimba, nov. 2016-mei 2020. **Bijlage 6** bij deze lange on-line versie van het NJB-artikel.

gebreken medische zorg (10.5); monitoring niet allemaal openbaar (10.6); en monitoring garandeert geen eerlijk proces (10.7); gevolgd door samenvatting (10.8).

10.2 Bewijzen en aanwijzingen bevooroordeeldheid Rwandese rechters en OM

1. Inbreuk op het universele 'ne bis in idem' rechtsprincipe.

In de eerste strafrechtzitting op 14 september 2017 verzocht de aanklager het Hof om, 'conform de wet' een eerdere Gacaca rechtbankuitspraak te vernietigen. Het Hof deed dit op 18 september 2017, om schending van 'ne bis in idem' principe ('double jeopardy') te voorkomen. Kennelijk is volgens aanklager en Hof Mugimba dus wèl al eerder berecht voor waar de Rwandese autoriteiten hem nogmaals om wilden berechten.⁶⁶

2. De aanklager wil aanklachten tegen Mugimba die niet in het uitleveringsverzoek stonden toevoegen en handhaven.

Op 22 mei 2020 spoorde de aanklager het Hof aan de toegevoegde aanklachten die tegen Mugimba waren ingebracht in behandeling te nemen omdat de aanklager mandaat had [zou hebben] om additionele aanklachten op te nemen nadat Mugimba uitgeleverd was door Nederland.⁶⁷

3. Waarschijnlijk drie getuigen à charge hebben voor het Hof hun eerdere schriftelijke verklaringen tegen Mugimba ingetrokken.

Op 29 jan 2019 zei getuige-3 dat hij bij de Prosecutor General een door anderen opgestelde verklaring tegen Mugimba had moeten ondertekenen, onder bedreiging met de dood.⁶⁸

Afgaande op de opmerking van Mugimba tegen de monitor op 1 oktober 2019 hebben in ... [weggelakt] meerdere getuigen à charge hun verklaringen tegen hem ingetrokken.⁶⁹ Gezien de korthed van het weggelakte stuk ging het om de maand May, of wel mei 2019, want het horen van getuigen à charge begon pas in september 2018. Dus na getuige-3 in januari 2019 hebben in mei 2019 kennelijk nõg twee getuigen à charge hun verklaring introkken. Ook de monitor had het op 5 sep 2019 in een gesprek op het ministerie van Justitie en Veiligheid over getuigen [meervoud] à charge die hun eerdere getuigenissen voor het Hof hadden ingetrokken.⁷⁰ In onderdeel 10.5 hieronder wordt ingegaan op het feit dat er niet verwezen kan worden naar een monitoringrapport over die zitting in mei 2019 waarop nog meer getuigen à charge hun getuigenissen introkken.

Dat getuigen, met gevaar voor lijf en leden, alsnog de waarheid spreken is natuurlijk positief, maar niet te danken aan de openbare aanklager. Het roept ernstige twijfels op m.b.t. de betrouwbaarheid van de andere getuigen à charge. De onbetrouwbaarheid van het Rwandese OM is alleen hiermee al bewezen.

4. Gebruik door de aanklager en acceptatie door het Hof van getuigen die volgens het Hof conform de Rwandese wet niet mochten getuigen.

Deze getuigen waren veroordeeld en zaten in de gevangenis. Mugimba en zijn advocaat protesteerden al in een vroeg stadium bij het Hof tegen deze getuigen ((18 jan 2018, 3 mei 2018 paragraaf 9, 19 december 2018).⁷¹ Deze getuigen mogen volgens het Hof en volgens het Rwandese ministerie van Justitie inderdaad niet getuigen maar zouden het Hof alleen maar informatie geven en mochten dus wel hun verhaal doen voor het Hof (10 juli 2019, 5 sep

---

⁶⁶ Rapport m.b.t. Mugimba van sep 2017, paragrafen 8-11 en 15. **Bijlage 6.**

⁶⁷ Rapport m.b.t. Mugimba van mei 2020, paragraaf 18. **Bijlage 6.**

⁶⁸ Rapport m.b.t. Mugimba van dec 2018 - jan 2019, paragraaf 60-70. **Bijlage 6.**

⁶⁹ Rapport m.b.t. Mugimba van aug-sep 2019, paragraaf 39. **Bijlage 6.**

⁷⁰ Rapport m.b.t. Mugimba van aug-sep 2019, paragraaf 3. **Bijlage 6.**

⁷¹ Rapport m.b.t. Mugimba van dec 2017 - feb 2018, paragraaf 7-12; rapport van mei 2018 paragraaf 9; rapport van dec 2018 - Jan 2019, paragraaf 2-7. **Bijlage 6.**

2019).⁷² Wat is het verschil? De verdediging kon zijn bezwaar tegen de veroordeelde getuigen volgens het Hof noemen in zijn slotpleidooi (19 dec 2018).⁷³

5. Het Hof buigt mee met de aanklager als die niet op tijd doet wat opgedragen is.

Het Hof instrueerde de aanklager bepaalde informatie uiterlijk 18 november 2019 digitaal in te dienen. Toen de verdediging er op 22 januari 2020 op wees dat dat nog niet gebeurd was zei het Hof dat de aanklager zelf mocht kiezen of hij die informatie schriftelijk of mondeling indiende.⁷⁴

6. Aanklacht tegen Mugimba in strijd met uitleveringsvoorwaarden.

De Nederlandse rechtbank heeft de functie van Mugimba binnen organisaties expliciet als uitleveringsgrond verboden in zijn uitspraak van 11 juli 2014.⁷⁵ De vermeende rol destijds van Mugimba binnen de CDR politieke partij lijkt desalniettemin een (heel) belangrijke reden voor de aanklager om Mugimba te beschuldigen van medeplichtigheid aan genocide en samenzwering tot genocide: in bijna de helft van de zittingen tot en met mei 2020 ging het o.a. daarover.⁷⁶

7. Volgens de aanklager is een gerucht wettelijk toegestaan [als bewijs] als de bron van het gerucht bekend is.⁷⁷

8. Eén van de beschermde getuigen à charge [gehoord op 14 sep en 9 okt 2019] zou getuige zijn in veel genocide zaken.⁷⁸

Dit roept vraagtekens op m.b.t. de betrouwbaarheid van die getuige.

9. Het aantal aanklachten tegen Mugimba is van oorspronkelijk zeven in mei 2020 teruggebracht tot twee. Dit roept twijfels op over de degelijkheid, en daarmee de motivatie, van de voorbereiding door de Rwandese overheid van het uitleveringsverzoek m.b.t. Mugimba.

De oorspronkelijke aanklacht bevatte zeven punten, de uitlevering was toegestaan m.b.t. zes punten, en de aanklacht die bij het Hof was ingediend bevatte vier punten.⁷⁹ In de zitting van 26 mei 2020 bleek dit aantal verder te zijn teruggebracht tot twee punten.⁸⁰

10. Bij het verlengen van het voorarrest van Mugimba zou de aanklager meerdere keren de termijn voor aanvraag van verlenging hebben laten verlopen zonder dat de rechtbank daar gevolgen aan gaf. Ook zou de rechtbank bij de verlenging vertrouwd hebben op verklaringen van getuigen die volgens de Rwandese wet vanwege hun eigen veroordeling niet tegen anderen mogen getuigen (punt 5 hierboven).⁸¹

10.3 Inbreuk op het recht op een vonnis binnen een redelijke termijn

11. De monitoringrapporten zijn niet duidelijk op dit punt maar in de eerste 36 maanden na uitlevering van Mugimba vonden in totaal maar tussen de 18 en 22 strafrechtzittingen plaats in zijn proces, elk van onbekende lengte maar nooit langer dan één dag, en bijna allemaal een

---

⁷² Rapport m.b.t. Mugimba van jun-jul 2019 paragraaf 81-83; aug-sep 2019 paragraaf 3; 5 sep 2019-2 paragraaf 5. **Bijlage 6.**

⁷³ Rapport m.b.t. Mugimba van dec 2018-jan 2019, paragraaf 2-7. **Bijlage 6.**

⁷⁴ Rapport m.b.t. Mugimba van okt-nov 2019, paragraaf 140-141. En rapport van dec 2019-jan 2020, paragraaf 35-39. **Bijlage 6.**

⁷⁵ ECLI_NL_RBDHA_2014_8484: " "formation, membership, leadership and participation in an association of a criminal gang whose purpose and existence is to do harm to people or their property"; rechtsoverweging 4 laatste zin, 6.3 en onder Beslissing.

⁷⁶ Zie de verslagen van de zittingen van 15 mei 2017; 18 jan, 14 feb, 9 okt en 19 dec 2018; 17 jan, 10 juli en 10 okt 2019; 6 jan, 22 mei en 26 mei 2020. Ongeveer de helft van het totale aantal zittingen. **Bijlage 6.**

⁷⁷ Rapport m.b.t. Mugimba van dec 2019-jan 2020, paragraaf 45. **Bijlage 6.**

⁷⁸ Rapport m.b.t. Mugimba van jul-sep 2018, paragraaf 68. **Bijlage 6.**

⁷⁹ Rapport m.b.t. Mugimba van dec 2017 - feb 2018, zitting 18 jan 2018, paragraaf 12. **Bijlage 6**

⁸⁰ Rapport m.b.t. Mugimba van mei 2020, paragraaf 30-32. **Bijlage 6.**

⁸¹ Rapport m.b.t. Mugimba van mrt-apr 2017, paragraaf 7-9, 10-13, 14-24, 25-31; mei jul 2017, paragraaf 5, 6-8, 9-12, 19, 20. **Bijlage 6.**

maand of meer na de vorige zitting. Dit is niet efficiënt (o.a. steeds weer inlezen) en staat op gespannen voet met het recht op afronding van een strafproces en uitspraak binnen een redelijke termijn.

12. Een analyse van een overzicht van 19 genocide-gerelateerde uitleveringszaken aan Rwanda laat o.a. zien dat zeven zaken in de beroepsfase gemiddeld al 7 jaar en 5 maanden liepen, exclusief voorarrest in het land dat uitleverde. Eén verdachte werd tenslotte voor iets anders veroordeeld dan waarvoor hij uitgeleverd was, hetgeen strijd oplevert met het specialiteitsbeginsel.⁸² Mugimba en Iyamuremye zaten in maart 2021 al ruim acht jaar in detentie -waarvan ongeveer vier jaar in Nederland- en hadden nog steeds geen eerste uitspraak.
13. De aanklager kwam pas 10 maanden na uitlevering met zijn aanklachten tegen Mugimba. Ook heeft hij in totaal vier of vijf keer een verdaging gekregen waardoor, bij tien zittingen per jaar, het proces tegen Mugimba nog weer een half jaar langer duurt.⁸³

10.4 Blijken van publicitair belang van Rwandese overheid bij het proces tegen Mugimba

14. "Upon arrival from the Netherlands on 12 November 2016 ... just before the press briefing begun [sic], Mr. M. was paraded in front of the boardroom for journalists to take photos."⁸⁴ 'Paraded in front of journalists', dat duidt op belang bij publiciteit en wekt niet de indruk dat de regering van mening is dat Mugimba onschuldig is tot het tegendeel bewezen is.
15. Op uitnodiging van het Hof mochten de media voorafgaand aan de zitting van 10 juli 2019 foto's nemen van de rechters, de beklagde en de aanklager.⁸⁵

10.5 Gebrekkige medische zorg van de Rwandese overheid aan Mugimba

16. Na de overplaatsing van Mugimba van Kigali naar Nyanza werden zijn bezoeken aan het ziekenhuis in Kigali bemoeilijkt en ging dit in elk geval één keer niet door. Eén van de vier medicijnen die Mugimba nodig heeft, bleek niet beschikbaar te zijn, kennelijk gedurende elf maanden of langer. De gevangenis regelt de zorgverzekering van Mugimba en had die laten verlopen. Daardoor had hij destijds op het moment van spreken al ongeveer drie dagen geen medicijnen meer.⁸⁶

10.6 Kennelijk onwelgevallig monitoringrapport niet openbaar gemaakt

17. Volgens Justitie en Veiligheid bestaat er geen monitoringrapport voor Mugimba voor de maand mei 2019. In dat rapport moet het onder andere over (nog) twee ingetrokken getuigenissen à charge gaan (zie punt 4 in onderdeel 11.1 hierboven).⁸⁷ Dit is óók de maand waarin een medewerker van de Nederlandse ambassade tegen Mugimba zei dat niet al zijn verslagen openbaar gemaakt zouden worden, aldus Mugimba tegen de monitor op 7 juli 2019.⁸⁸ Dat er in die drie maanden van 2019 minstens één zitting heeft plaatsgevonden wordt verder aannemelijk gemaakt door de maandelijkse frequentie van de zittingen en omdat er in elk geval op 12 april 2019 een zitting gepland was.⁸⁹

---

⁸² <https://www.justiceinfo.net/en/tribunals/national-tribunals/40703-rwanda-suspect-transfers-signal-new-stage-in-genocide-trials.html> (link geopend 31 maart 2021)

⁸³ 8 jan 2018, paragraaf 2-6; 14 sep 2018, paragraaf 53-54; 14 nov 2018, paragraaf 30; 7 juli 2019, paragraaf 7-10, 11-15; 22 okt 2019, paragraaf 145; 18 dec 2019, paragraaf 5. **Bijlage 6.**

⁸⁴ Rapport m.b.t. Mugimba van nov-dec 2016, paragraaf 6. **Bijlage 6.**

⁸⁵ Rapport m.b.t. Mugimba van jun-jul 2019, paragraaf 21. **Bijlage 6.**

⁸⁶ 22 aug 2018, paragraaf 22-29; 14 nov 2018, paragraaf 32-35; 15 nov 2018, paragraaf 38-40; 20 dec 2018, paragraaf 17; 20 dec 2018, paragraaf 19-20; 7 jul 2019, paragraaf 15-18; 10 okt 2019, paragraaf 122-123; 26 feb 2020, paragraaf 52-54. **Bijlage 6**

⁸⁷ E-mail van het ministerie van Justitie en Veiligheid aan dr. J. Brouwer d.d. 9 oktober 2020, 15:08 uur.

⁸⁸ Rapport m.b.t. Mugimba van jun-jul 2019, paragraaf 6. **Bijlage 6.**

⁸⁹ Overzicht van de strafrechtzittingsdagen in het proces tegen Mugimba. **Bijlage 7.**

Er is dus zonder enige uitleg, en tegen het advies van de rechtbank en de belofte van de minister aan de Kamer in,⁹⁰ géén monitoring-rapport openbaar gemaakt over zittingen van het Rwandese Hof tussen 12 maart en 10 juli 2019, terwijl er kennelijk wel één of meer zittingen plaats gevonden hebben, zittingen bovendien met informatie die aantoonde, nogmaals, dat de uitleveringsvoorwaarden werden geschonden.

18. Ook voor jan-feb 2017 zou er geen monitoringrapport zijn. Wel waren er loze links op de archief website van de overheid, o.a. voor een rapport over jan-feb 2017. Voor mrt-apr 2020 is er vermoedelijk geen monitoringrapport omdat er vanwege Covid-19 geen zittingen waren maar helemaal duidelijk is dat niet. In het rapport over mei 2020 wordt gesproken over zittingen via Skype.
19. Verder moet vermeld worden dat, om alle relevante informatie te vinden over het monitoren van het proces tegen Mugimba, drie zoekwoorden nodig waren op twee websites.⁹¹ En dan nog moest het rapport van maart-april 2017 opgevraagd worden bij Justitie en Veiligheid en bleken er dus geen rapport te zijn voor de periodes januari-februari 2017 en 12 april - 7 juli 2019.

10.7 Het monitoringssysteem helpt niet het recht op een eerlijk proces te waarborgen

20. M.b.t. de wel gepubliceerde monitoringrapporten moet opgemerkt worden dat het ministerie van Justitie en Veiligheid ook namen, plaatsnamen, jaartallen en data e.d. heeft weggelakt die algemeen bekend zijn, en/of openbaar zijn door de openbare zittingen in het proces tegen Mugimba. Zelfs de codenamen van beschermde getuigen zijn geregeld weggelakt. Dit is in tegenstelling tot wat de minister op 29 maart 2017 tegen de Kamer zei, namelijk dat alleen vertrouwelijke mededeling van de verdachten en de namen van betrokkenen weggelakt zouden worden.⁹²

Bovendien maakt alleen al dit onnodig weglakken het onnodig moeilijk, en soms onmogelijk, om te volgen wie wat gedaan heeft en of dat wel voldeed aan de regels voor een eerlijk proces..

21. Verder moet opgemerkt worden dat in de gepubliceerde monitoringrapporten de monitor van ICJ Kenya
  - niet aangeeft in welke taal de zittingen of onderdelen daarvan gehouden worden (Kinyarwanda, Engels, Frans); en of de monitor van dienst die taal machtig is of een (door de overheid verschaft) tolk nodig heeft;
  - niet aangeeft hoe lang de zittingen duren (geen begintijd, eindtijd, pauzetijden);
  - lang niet altijd aangeeft voor welke dag de volgende zitting op de rol staat, wat mede leidt tot onduidelijkheid over het aantal zittingen dat heeft plaatsgevonden;⁹³
  - over veel zittingen veel te weinig schrijft om als lezer een goed oordeel te kunnen vormen over wat heeft plaats gevonden; bijv. hele zittingen samenvatten in enkele zinnen;⁹⁴
  - in het verslag over de strafrechtzitting van 14 september 2017 niet eens de gronden voor de aanklachten tegen Mugimba opnam, alleen de vier wetsovertredingen waarvan hij beschuldigd werd.
22. Het ministerie van Justitie en Veiligheid lijkt nooit gevraagd te hebben om de informatie die overduidelijk miste in de monitoringrapporten.

---

⁹⁰ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer d.d. 29 maart 2017, *Kamerstukken II* 2016/17, 35 550 VI, nr. 107 (+ bijlagen).
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-VI-107.pdf> (link geopend 31 maart 2021)

⁹¹ Zoekopdrachten Jean+Baptiste, Jean+Baptist en ICJ; op www.rijksoverheid.nl en op de daaraan gekoppelde archief website.

⁹² Brief van de minister van Veiligheid en Justitie aan de Tweede Kamer d.d. 29 maart 2017, *Kamerstukken II* 2016/17, 35 550 VI, nr. 107 (+ bijlagen).
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34550-VI-107.pdf> (link geopend 31 maart 2021)

⁹³ Zie ook het overzicht van de strafrechtzittingsdagen in het proces tegen Mugimba. **Bijlage 7.**

⁹⁴ Ibid..

23. Zoals de monitoringrapporten aangeven heeft Mugimba tientallen keren geklaagd over zeer uiteenlopende zaken die van belang waren in verband met de uitleveringsovereenkomst tussen Nederland en Rwanda. Soms zelfs jaren lang, Niet alleen klachten over de hierboven genoemde gebreken in de procesvoering en rapportage, maar ook klachten over het niet openbaar maken van alle monitoringrapporten; de toegang voor hem en zijn familie tot de monitoringrapporten (31 jul 2017, 17 mei en 28 augustus 2018; en voor Mugimba zelf 10 okt en 20 dec 2018 en mogelijk 1 okt en 10 okt 2019); gebrek aan 'equality of arms'; de overplaatsing van Kigali naar een gewone gevangenis in Nyanza die ook contact met zijn advocaat bemoeilijkte; en zijn detentieomstandigheden. Op al die klachten, die via de rapporten werden doorgegeven aan het Nederlandse ministerie van Justitie en Veiligheid, is door het ministerie zo goed als niet gereageerd.

Op één uitzondering van twee regels na heeft ICJ Kenya geen analyse geeft van wat er heeft plaats gevonden tijdens de zittingen of daarbuiten, ondanks de belofte in de projectovereenkomst het procesverloop te toetsen ('benchmarking') aan de regels voor een eerlijk proces. Wat er plaats vond en hierboven is beschreven vroeg toch wel degelijk om commentaar t.a.v. de eerlijkheid van de rechtsgang en andere uitleveringsvoorwaarden.

Maar ook zonder analyses van ICJ Kenya had het ministerie van Justitie en Veiligheid uit de monitoring-rapporten moeten opmaken dat de regels van een eerlijk proces op flagrante wijze werden geschonden in het proces tegen Mugimba. En had het daartegen moeten protesteren bij de Rwandese overheid. Volgens de resultaten van Wob-verzoeken aan Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken van 3 januari 2020 is dat allemaal niet gebeurd.

Ook in Nederland had het ministerie de belangrijkste partijen op de hoogte moeten stellen van alle hierboven genoemde schendingen van het recht op een eerlijk proces van de door Nederland uitgeleverde van Mugimba. Tot de in te lichten partijen hoorden de Tweede Kamer, en -i.v.m. andere soortgelijke uitleveringsprocessen- het OM en de rechtbank. Het ministerie lijkt dat allemaal niet gedaan te hebben. In tegendeel: op 7 februari 2020 antwoordden de ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken n.a.v. Kamervragen gezamenlijk dat er geen aanleiding was om aan te nemen dat Rwanda zich niet aan de ten tijde van de uitlevering gemaakte afspraken hield.⁹⁵ Dit roept zeer serieuze vragen op over hoe de ministers zich in deze uitleveringszaak laten informeren door hun ambtenaren.

10.8 *Samengevat*

Sinds zijn uitlevering in november 2016 heeft Jean-Baptiste Mugimba, volgens de openbaar gemaakte monitoringrapporten van zijn proces in Rwanda, o.a. met het volgende te maken gekregen. Zie ook bijlagen 6 en 7.⁹⁶

- Inbreuk op het universele 'ne bis in idem' rechtsprincipe (meteen al in de eerste twee strafrechtzittingen; op verzoek van aanklager uitgevoerd door het Hof, die het beiden expliciet 'to avoid double jeopardy' noemden).
- Toevoeging van aanklachten die niet in het uitleveringsverzoek stonden.
- Getuigen à charge die hun belastende verklaringen introkken. Dit maakt de aanklager onbetrouwbaar en roept grote vragen m.b.t. de andere getuigen à charge.
- Gebruik door de aanklager en acceptatie door het Hof van getuigen die volgens het Hof conform de Rwandese wet niet mochten getuigen.
- Vergaande flexibiliteit van het Hof als de aanklager niet aan de verplichtingen voldeed.

---

⁹⁵ Brief van de ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer d.d. 7 februari 2020, kenmerk 2783446. *Aanhangsel Handelingen* 2019/20, 1726. Antwoord op vraag 6.

⁹⁶ **Bijlage 6**: een uittreksel en de belangrijkste passages van die monitoringrapporten van ICJ Kenya m.b.t. Mugimba, inclusief datering en paragraafnummers. **Bijlage 7**: een overzicht van de zittingsdagen in het strafproces tegen Mugimba, nov 2016 - mei 2020

- Een aanklacht - i.v.m. zijn partijlidmaatschap destijds- die in de uitleveringsuitspraak van de Nederlandse rechtbank expliciet verboden was.
- Verlopen verlenging van zijn voorarrest zonder dat de Rwandese rechtbank daar consequenties aan verbond.
- Inbreuk op zijn recht op een vonnis binnen een redelijke termijn: Mugimba zit al ruim acht jaar gevangen en wacht nog steeds op zijn eerste strafrechtelijke uitspraak; in zijn eerste drie jaar in Rwanda zijn er maar ongeveer 20 zittingsdagen geweest, bijna allemaal een maand of meer na de voorafgaande zittingsdag. Elke keer opnieuw inlezen voor de rechters dus.
- Het publicitaire belang van de Rwandese overheid bij Mugimba's proces, zoals dat ook blijkt uit zijn getoond worden aan de media meteen na aankomst op het vliegveld van Kigali en uit de uitnodiging van het Hof aan de media om foto's te nemen van rechters, beklaagde en aanklager voorafgaand aan de zitting van 10 juli 2019.
- Gebrekkige medische zorg met soms bemoeilijkte toegang tot zijn specialist en het bij herhaling niet beschikbaar zijn van één of meer medicijnen.
- Het tegen de belofte van de minister aan de Kamer in niet openbaar maken van in elk geval één monitoringrapport over zijn proces, het rapport over de periode 12 april - 7 juli 2019, de periode waarin kennelijk twee getuigen à charge hun eerdere beschuldigingen tegen Mugimba voor het Hof introkken.
- Belangrijke tekortkomingen van de monitoringrapporten die wel openbaar gemaakt zijn, onder veel meer het onvoldoende weergeven van wat er tijdens de zittingen gezegd werd (soms maar twee zinnen om een hele zitting weer te geven).
- Gebrek aan reactie van monitor en Justitie en Veiligheid op de meeste van Mugimba's klachten.
- Gebrek aan actie van de minister van Justitie en Veiligheid en zijn ambtenaren n.a.v. alle net genoemde inbreuken op het recht van Mugimba op een eerlijk proces. De ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken gingen op 7 februari 2020 zelfs zo ver tegenover de Kamer te verklaren er geen aanleiding was om aan te nemen dat Rwanda zich niet aan de ten tijde van de uitlevering gemaakte afspraken hield.⁹⁷

11. Samenvatting en conclusies

Uit het voorafgaande blijkt het volgende:

11.1 Algemeen

- Het ambtsbericht over mensenrechten en justitie in Rwanda van 18 augustus 2016 bevat geen adviezen en geen conclusies en is dus geen deskundigenadvies. Het ambtsbericht is niet meer dan een informatiecompilatie, een compilatie bovendien met essentiële tekortkomingen, zoals in dit artikel wordt aangetoond.
- Het ambtsbericht 2016 bevat -ten onrechte- geen overzicht van de geschiedenis van het huidige RPF regime van Rwanda. Ambtsberichten van Buitenlandse Zaken t/m 2003 noemen wel o.a. de inval in Rwanda van de RPF vanuit Uganda in 1990 met duizenden doden tot gevolg; wraakacties van de RPF tijdens de genocide en de moord op 30.000 potentiële politieke tegenstanders vlak na de genocide; de honderdduizenden doden ten gevolge van het spijkerharde RPF regime in zowel Rwanda als de Congo in de jaren na de genocide; het elimineren door de Engels-sprekende RPF (na vele jaren in Uganda) van eerst Hutu en daarna Frans-sprekende Tutsi uit invloedrijke posities; het weigeren door de RPF van medewerking aan onderzoek naar oorlogsmisdaden begaan door RPF troepen; valse aanklachten tegen wie iets durfde te zeggen tegen het RPF regime, als ook verdwijningen en moord; en het door de RPF naar eigen hand zetten van de rechterlijke macht.

---

⁹⁷ Brief van de ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer d.d. 7 februari 2020, kenmerk 2783446. *Aanhangsel Handelingen* 2019/20, 1726 Antwoord op vraag 6.

- Wel staan in alle ambtsberichten over Rwanda na 2003, ook dat van 2016, tientallen bladzijden vol met voorbeelden van mensenrechtenschendingen in de periode sinds het voorgaande ambtsbericht. Dat zegt ook het één en ander over het RPF regime.

11.2 Misleiding en missende informatie in het ambtsbericht 2016

- In de eerste paragraaf van het ambtsbericht 2016 is voor vooruitgang van de algemene mensenrechtensituatie in Rwanda verwezen naar een vertrouwelijke bron en de Ibrahim Index of African Governance. De verwijzing naar deze IIAG is naar een gemiddelde score voor een aantal factoren waaronder vrouwenrechten. Voor mensenrechten in enge zin scoorde Rwanda in die IIAG 0.0 op de 100; deze niet mis te verstane score had vermeld moeten worden in het ambtsbericht.
- Voor 'geen ernstige mensenrechtenschendingen in Rwanda in 2015' werd in het ambtsbericht verwezen naar één vertrouwelijke bron. Kennelijk was er geen openbare bron gevonden die die conclusie ook getrokken had. Onder andere het voor het ambtsbericht gebruikte rapport van het US Dept of State over 2015 sprak daarentegen van liquidaties, marteling en willekeurige arrestaties van staatswege in Rwanda. Dit werd ten onrechte weg gelaten uit het ambtsbericht. In een voetnoot van het ambtsbericht stond nog wel 'wie niet meegaat in zijn [president Kagame's] gedachtegang wordt aangemerkt als verrader -of erger ', en in een andere voetnoot dat Rwanda voor de periode tot 2020 75 aanbevelingen van de VN-Mensenrechtencommissie verworpen had. Dit had in de hoofdtekst moeten staan.
- Ook de vernietigende oordelen van Buitenlandse Zaken-bronnen Freedom House, Amnesty International en Human Rights Watch over de algemene mensenrechtensituatie in Rwanda werden ten onrechte weggelaten uit het ambtsbericht, net als verdere zwaar onvoldoende scores voor Rwanda in de IIAG.
- M.b.t. de eerlijkheid van de rechtspraak in Rwanda en de invloed van de overheid daarop is allerlei verspreid in het ambtsbericht staande informatie niet bij elkaar gezet in de relevante paragrafen.
- Daarnaast is ten onrechte uit het ambtsbericht 2016 weggelaten allerlei informatie uit door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid betrouwbare openbare bronnen die de wel opgenomen beweringen van vertrouwelijke bronnen m.b.t. de rechtspraak in Rwanda tegenspreekt. Voorbeelden daarvan zijn het al in het ambtsbericht 2000 genoemde naar zijn hand zetten van de rechterlijke macht door het RPF regime en de voorkomende valse beschuldigingen van genocide, allebei in 2016 nog steeds relevant. Zo ook de zeer slecht scores voor Rwanda in de IIAG en van Freedom House, en de kritiek op de Rwandese rechtspraak van Amnesty International en Human Rights Watch. Ook ten onrechte weggelaten uit het ambtsbericht 2016 is het feit dat Duitsland, Frankrijk, Canada, Zweden en Noorwegen zelf Rwandese genocideverdachten berecht en veroordeeld hadden, kennelijk vanwege onvoldoende vertrouwen in de rechtsgang in Rwanda.
- Hoewel de vertrouwelijke bronnen voor het ambtsbericht 2016 zeker ook zinnige dingen gezegd hebben over de situatie destijds in Rwanda, worden zo veel van hun 'geruststellende' algemene uitspraken weerlegd door openbare bronnen dat een géén van de uitspraken van de vertrouwelijke bronnen voor waar mag worden aangenomen zonder verder bewijs.
- Verder had in het ambtsbericht 2016 moeten worden vermeld dat volgens de Rwandese Gacaca-wetten van 2000/2001 en 2004 alle kennis van genocide-gerelateerde misdaden toen al gemeld had moeten worden bij de autoriteiten; wie dat niet deed beging zelf een misdaad. Alle nieuwe beschuldigingen van genocide moeten dus met scepsis bekeken worden en zijn volgens de Rwandese wet vrijwel zeker verzonnen.

11.3 De mensenrechtensituatie in Rwanda in 2020

Het ambtsbericht 2016 is intussen al ruim vier jaar oud en toe aan vervanging. Door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid expliciet als deskundig beschouwde openbare en recente rapporten

van IAG, US Dept of State, Freedom House, Amnesty International, Human Rights Watch, de Europese Unie en het UN Committee Against Torture laten anno 2020 het volgende zien:

- Rwanda is een dictatuur waar de algemene mensenrechtensituatie zeer slecht is (o.a. een score van 0.0 op een maximum van 100 voor mensenrechten in het algemeen volgens IAG 2018).
- De rechterlijke macht in Rwanda is niet onafhankelijk (o.a. score van Freedom House voor de onafhankelijkheid van de rechtspraak van 0 op een maximum van 4). De uitkomst van politiek gevoelige rechtszaken (genocide, staatsveiligheid) lijkt vooraf vast te staan. Advocaten van de verdediging kunnen het moeilijk krijgen en wijzen op een tekort aan aanklagers, rechters en rechtszalen om aanklachten binnen een redelijke tijd af te handelen.
- Na het oordeel van het African Court of Human and Peoples' Rights dat Victorie Ingabire geen eerlijk proces had gehad heeft de Rwandese overheid besloten dat individuen en ngo's zich niet meer tot het Court mogen wenden.
- O.a. Duitsland, Noorwegen en België hebben besloten niet aan Rwanda uit te leveren wegens gebrek aan vertrouwen in de rechtsgang.
- In Rwanda wordt van staatswege vermoord en gemarteld en komen geregeld verdwijningen voor. Rwanda is dan ook geen ondertekenaar van het verdrag tegen verdwijningen.
- [O.a.] oppositieleiden en critici van de overheid kunnen in staat van beschuldiging gesteld worden op basis van heel brede/vage/politiek gemotiveerde aanklachten.
- In Rwanda wordt onderzoek naar mensenrechtenschendingen gedwarsboemd door de overheid. In 2017-2018 zette de Rwandese overheid Human Rights Watch op de zwarte lijst vanwege beweerde onjuiste en partijdige rapportage. In juni 2018 lastte het UN Subcomitee on Prevention of Torture (SPT) zijn bezoek aan Rwanda officieel af wegens gebrek aan medewerking van de overheid [voor het eerst in zijn geschiedenis dat het SPT zo iets deed].
- Met de vrijheid van meningsuiting in Rwanda is het zeer slecht gesteld. Zie o.a. een score van Freedom House in 2019 en 2020 van 0 op een maximum van 4 voor vrije en onafhankelijke media in Rwanda. O.a. de BBC wordt sinds 2015 van staatswege geblokkeerd.
- De Rwandese overheid tolereert in het algemeen geen kritiek van binnen of van buiten op de president en de overheid, met name m.b.t. staatsveiligheid en mensenrechten. In Rwanda passen dan ook de meeste mensenrechten ngo's zelfcensuur toe.
- Met de vrijheid van vereniging en vergadering in Rwanda is het ook zeer slecht gesteld: IAG score Rwanda 23.6 op een maximum van 100 in 2018; 0.0 op een maximum van 100 in 2020.

11.4 Geen eerlijk proces tegen door Nederland uitgeleverde Mugimba

Sinds zijn uitlevering door Nederland in november 2016 heeft Jean-Baptiste Mugimba, door toedoen van de aanklager en met actieve of passieve medewerking van het Hof, o.a. te maken gekregen met:

- Inbreuk op het universele 'ne bis in idem' rechtsprincipe.
- Toevoeging van aanklachten die niet in het uitleveringsverzoek stonden.
- Getuigen à charge die hun belastende verklaringen introkken, wat de aanklager onbetrouwbaar maakt en grote vragen oproept over de andere getuigen à charge.
- Gebruik door de aanklager en acceptatie door het Hof van getuigen die volgens het Hof conform de Rwandese wet niet mochten getuigen.
- Vergaande flexibiliteit van het Hof als de aanklager niet aan de verplichtingen voldeed.
- Een aanklacht - i.v.m. zijn partijlidmaatschap destijds- die in de uitleveringsuitspraak van de Nederlandse rechtbank expliciet verboden is.
- Verlopen verlenging van zijn voorarrest zonder dat de Rwandese rechtbank daar consequenties aan verbond.
- Inbreuk op zijn recht op een vonnis binnen een redelijke termijn. Mugimba zit al ruim acht jaar gevangen en wacht nog steeds op zijn eerste strafrechtelijke uitspraak. In zijn eerste drie jaar in Rwanda zijn er maar ongeveer 20 zittingsdagen geweest, bijna allemaal een maand of meer na de voorafgaande zittingsdag.

- Het publicitaire belang van de Rwandese overheid bij Mugimba's proces, zoals dat ook blijkt uit zijn getoond worden aan de media meteen na aankomst op het vliegveld van Kigali en uit de uitnodiging van het Hof aan de media om foto's te nemen van rechters, beklagde en aanklager voorafgaand aan de zitting van 10 juli 2019.
- Gebrekkige medische zorg met soms bemoeilijkte toegang tot zijn specialist en het bij herhaling niet beschikbaar zijn van één of meer medicijnen.
- Het tegen de belofte van de minister aan de Kamer in niet openbaar maken van in elk geval één monitoringrapport over zijn proces, het rapport over 12 april - 7 juli 2019, de periode waarin volgens latere rapporten twee getuigen à charge hun eerdere beschuldigingen tegen Mugimba voor het Hof introkken.
- De aanzienlijke tekortkomingen van de monitoringrapporten die wel openbaar gemaakt zijn, onder veel meer het onvoldoende weergeven van wat er tijdens de zittingen gezegd werd.
- Het gebrek aan reactie van de monitor en van de minister van Justitie en Veiligheid op de meeste van Mugimba's klachten.
- Het gebrek aan actie van de minister van Justitie en Veiligheid en zijn ambtenaren n.a.v. alle net genoemde inbreuken op het recht van Mugimba op een eerlijk proces. De ministers van Justitie en Veiligheid en Buitenlandse Zaken gingen op 7 februari 2020 zelfs zo ver tegenover de Kamer te verklaren er geen aanleiding was om aan te nemen dat Rwanda zich niet aan de ten tijde van de uitlevering gemaakte afspraken hield.

11.5 Conclusies

Op basis van dit alles kan alleen maar het volgende geconcludeerd worden:

- Het ambtsbericht Rwanda 2016 is onjuist en onbetrouwbaar en gebaseerd op selectieve bewijsvoering. Het voldoet niet aan de eisen van de Afdeling voor een deskundigenadvies,⁹⁸ noch aan de eisen van de Gedragscode voor gerechtelijk deskundigen in civielrechtelijke en bestuursrechtelijke zaken,⁹⁹ noch aan de eisen van de Awb (o.a. art. 2:4 (taak uitoefenen zonder vooringenomenheid), 3:2 (de nodige relevante kennis vergaren), 3:8 (de naam van de adviseur vermelden), 3:9 (vergewisplicht t.a.v. zorgvuldigheid gedaan onderzoek), 8:34 (de adviseur dient zijn tak onpartijdig en naar beste weten te vervullen)). Het ambtsbericht Rwanda 2016 mag daarom niet meer gebruikt worden om uitlevering aan, of uitzetting naar, Rwanda te rechtvaardigen.
- De informatie in de meest recente rapporten van door Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid als betrouwbaar geziene organisaties is van dien aard - zeer slechte algemene mensenrechtensituatie en een oneerlijke en door de overheid beïnvloedde rechtspraak, vooral waar het vermeende tegenstanders van het RPF regime betreft - dat uitlevering niet aangewezen is. Ook uitzetting is niet aangewezen, gezien de houding van het regime dat wie niet meegaat in de RPF gedachtegang een verrader is - of erger. In het geval van Rwanda hoort het interstatelijk vertrouwensprincipe derhalve niet toegepast te worden.
- Dat bij uitlevering aan Rwanda de kans reëel is op een flagrante schending van het recht op een eerlijk proces is aangetoond in het proces tegen de in november 2016 door Nederland uitgeleverde Mugimba.

Dat de ministers van Justitie en Veiligheid en van Buitenlandse Zaken en hun ambtenaren voor dit alles tot nog toe blind lijken te zijn, roept de vraag op: waarom? En hoe kan dit binnen het Nederlandse staatsstelsel? Waarom wel de Rwandese overheid geloven als die zegt dat bepaalde Rwandezers schuldig zijn, maar niet de Afghaanse overheid als die zegt dat bepaalde Afghanen onschuldig zijn? Laten de ministers zich onvoldoende voorlichten door hun ambtenaren? Is er bij verantwoordelijken sprake van tunnelvisie? Is sprake van belangenverstrengeling, bijvoorbeeld door de jarenlange financiële en personele steun van Nederland bij de wederopbouw van het

⁹⁸ ABRvS, 12 oktober 2001, ECLI:NL:RVS:2001:AD5964, paragraaf 2.3.4.

⁹⁹ <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Gedragscode-voor-gerechtelijk-deskundigen-in-civielrechtelijke-en-bestuursrechtelijke-zaken.pdf>

Rwandese justitiële apparaat sinds 1994?¹⁰⁰ Of is er nog iets anders? Het is op de lange duur toch voor niemand goed als onschuldigen slachtoffer worden van een doorgesloten vervolgingsbeleid?

---

¹⁰⁰ Brief van de Staatssecretaris van V&J d.d. 31 januari 2014, *Kamerstukken II* 2013/14, 33750 VI, nr. 108. NB ook dit stuk is gek genoeg niet te vinden op overheid.nl maar wel in SDU Opmaat: https://opmaat.sdu.nl/hulkStatic/SDU/OP/kst-33750-VI-108/sharp_/ANX/kst-33750-VI-108.pdf